

MONTSERRAT CASAS I NADAL
IMMACULADA OLLICH I CASTANYER

*EL MONESTIR DE SANT CELDONI I
ERMENTER DE CELLERS.
ESTUDI HISTÒRICO-ARQUEOLÒGIC.*

0. INTRODUCCIÓ *

0.1 SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El monestir de St. Celdoni i Ermenter de Cellers dista uns 10 quilòmetres a l'est de Torà i uns 6 quilòmetres al sud-oest d'Ardèvol.¹ Està situat a 41° 50' de latitud N. i 3° 12' de longitud E., limitant pel nord i l'est amb la Serra de Pinós, pel sud amb els termes d'Anfesta i Castellfollit de Riubregós, i per l'oest amb el terme de Torà.² Tot aquest territori depenia abans dels districte municipal de Llanera (partit judicial de Solsona), però, amb la unificació territorial del 1970, va passar a dependre del municipi de Torà.³ El monestir es troba a uns 500 metres d'altitud.⁴

Per arribar al monestir es pot agafar la carretera que va de Cardona fins a Torà passant per Su i Ardèvol, o bé la que va de Solsona a Torà passant per l'Hostal del Boix (aquesta segona ruta és una mica més llarga, però està en més bon estat que la primera). Des de Torà s'agafa el camí que va al poble de Cellers, que dista ja molt poc del monestir.⁵

Hi ha documentat un antic camí que anava del monestir a Castellfollit de Riubregós, en direcció sud-oest,⁶ i que segurament continuava cap el nord en direcció a Ardèvol, passant pel bosc d'Agrumau.

* Aquest treball va ésser presentat al III Col·loqui d'Història del Monaquisme Català, celebrat a Bellpuig d'Urgell del 5 al 8 de setembre del 1974.

1. No s'ha de confondre aquest monestir amb el de St. Miquel de Cellers, situat a 12 km. de Tremp i dependent de l'església de Santa Maria de Mur.

2. Vegeu apèndix, mapa i document n.º 6, sobre la rodalia del terme de Cellers.

3. El nostre agraïment per a en Màrius Codina, que ens va assabentar de l'existència d'aquest monestir i ens hi va conduir la primera vegada.

4. Vegeu *Diccionari Nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya*. Aedos, Barcelona 1964, 591 pp.: A la plana 113 dóna l'altitud de 540 metres pel poble de Cellers. El monestir es troba quelcom més baix.

5. S'ha de tenir en compte que aquest camí que va de Torà fins a Cellers està en males condicions, sobretot a l'hivern.

6. Vegeu apèndix, document n.º 5 a.

El monestir es troba al mig d'una petita vall, al peu de la riera de Torà —on només baixa aigua quan plou—. Les terres d'aquest terme són de seca i de no gaire bona qualitat.⁷

El clima és de tipus continental, amb temperatures extremades. La vegetació està condicionada per la situació geogràfica, canviant de nord a sud i fent-se més seca a mida que es va acostant a la Segarra. Malgrat tot els voltants del monestir són plens de pins i de garrigues.

0.2 FONTS

0.2.1 Fonts inèdites

Hem consultat les següents fonts inèdites:

— *Arxiu Episcopal de Solsona* (AES). S'hi troben els següents papers sobre Cellers: «Rodalia del terme de Cellers»⁸ (s. XVII-XVIII) i «Fundació o consigna de Saldoni Joandó a favor del Monestir de Cellers»⁹ (segle XVII).

— *Arxiu Parroquial de Claret* (APC). Hi ha dos llibres sobre Cellers:

1. «Llibre de comptes dels Sants Màrtirs Celdoni i Ermenter» (està molt mal conservat. La primera data legible és el 13.3.1784, l'última del 1934. Conté els comptes fets pels priors dels Sants Màrtirs; al mig hi ha bastants folis en blanc i, finalment, varies narracions expliquen algunes processons fetes al monestir per a demanar pluja pel blat).
2. «Llibre nou de la obra de Sellés. 1769» (a la primera fulla diu: «Memorial de las Consuetuds, Fundacions de Missas, Aniversaris que deu observar i celebrar lo Rvd. Vicari de Sellés y St. Cerni de la jurisdicció del Illtre. Capital de la Sta. Iгла. de Solsona fet per mi Bernat Patzi, Prevere Vicari, lo dia 8 abril del 1785». A dins hi ha unes notes sobre les collites d'uns determinats anys.¹⁰

— *Biblioteca de Catalunya. Barcelona*. Secció de Manuscrits: Jaume PASQUAL: *Sacrae Cathalonia Antiquitatis monumenta*. t. IX (segle XIX).

— *Servei de Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona* (secció Catalogació de Monuments). S'hi conserva: 1 full de notes manuscrites sobre el monestir de Cellers. Planta del presbiteri i creuer. Planta

7. Mossèn Serra Vilaró, en una carta dirigida a J. Puig i Cadafalch el 20-VI-1915, diu: «Cellers està en una vall estèril, ferèstega; sense mica d'oritzó, aón, llevat de les cigales, dubto hi habita persona ni bèstia que no sia forçadament» (Servei de Conservació de Monuments).

8. Vegeu apèndix, document n.º 6.

9. Vegeu apèndix, document n.º 3 a i 3 b.

10. Vegeu quadre n.º 2.

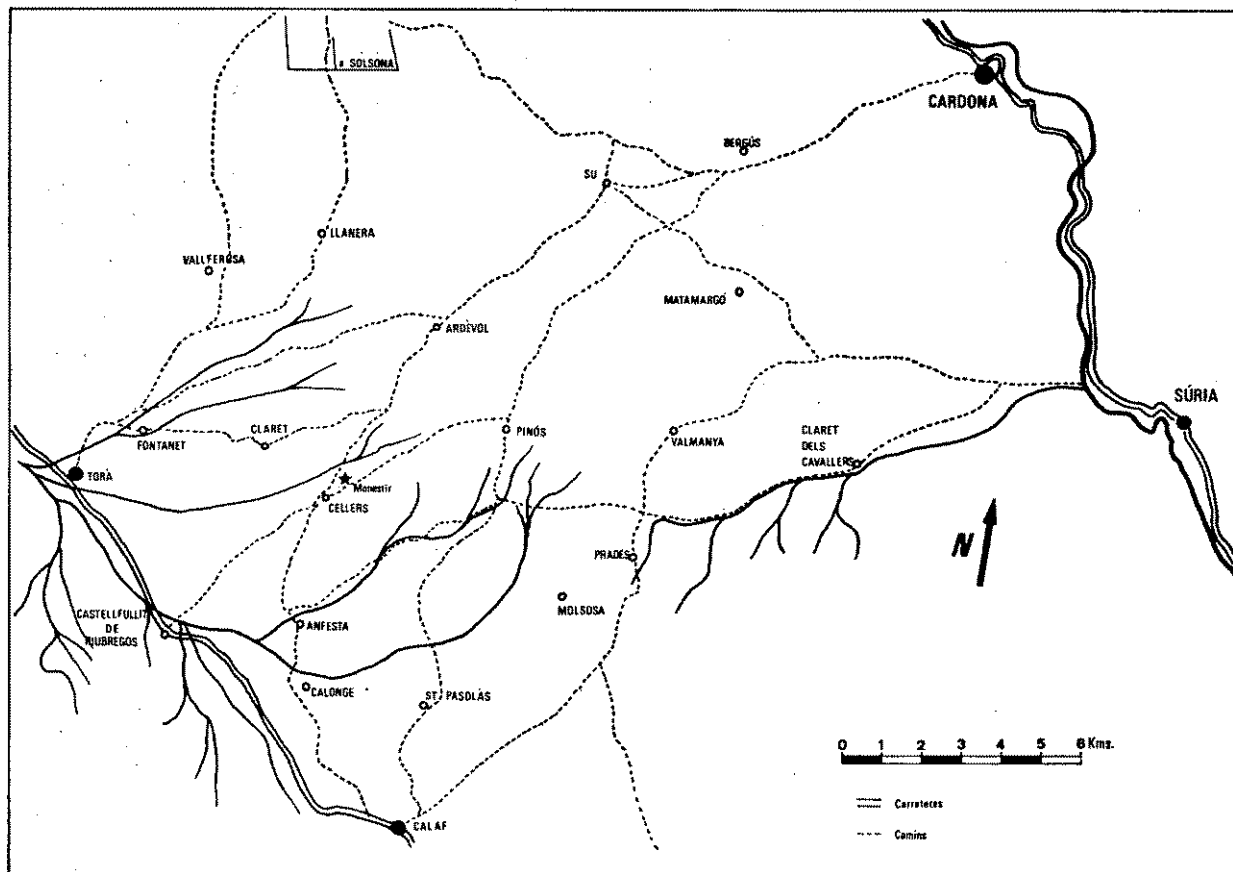

Fig. 1. Situació general del monestir de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers (I. Ollich, J. I. Padilla).

de la cripta i 5 fotografies: exterior, paret, finestra, columna i interior. 1 carta manuscrita de mossèn Joan Serra i Vilaró a Josep Puig i Cadafalch, del 20 de juny del 1915, sobre el monestir.

0.2.2 Bibliografia

- ABAD, Josep Ignasi: *Historia dels Sants Màrtirs Hermenter y Celdoni, dels quals se veneran las Sagradas Reliquias en la Parroquial Iglesia de Sant Miguel de la Vila de Cardona*. Estampa R. Martí, Barcelona (s.a.), s. XIX, 236 pp.
- ABADAL I DE VINYALS, Ramon D.: *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*. Ier. vol. de *Dels visigots als catalans*. Ed. 62, Barcelona 1968, 377-484.
- BARAUT, Cebrià: *Els documents dels anys 981-1010, de l'arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*. «Urgellia», III (1980).
- Bibliotheca Sanctorum*. Istituto Giovanni XXIII. Pontificia Università Lateranense, Roma 1961-1970, 12 vols. + índex.
- COSTA I BOFARULL, Domingo: *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia*. Ed. Balmes, Barcelona 1959, 2 vols. XIV + 811 pp.
- Diccionari Nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya*. Aedos, Barcelona 1964, 591 pp.
- Dictionnaire d'Histoire et Géographie ecclesiastiques*. Letouzey et Ané edituers, Paris 1912-1971, 17 vols. (vol. I-XIII director Alfred BAUDRILLAT; vol. XIV-XV, director A. AUBERT i VAN CAUVENBERGH; vol. XVI, director R. AUBERT).
- FORT COGUL, Eufemiano: *El eremitismo en la Archidiócesis Tarraconense*. «España Eremítica» Actas de la VI Semana de Estudios Monásticos. Abadía de S. Salvador de Leyre, 15-20 Sept. 1963, Pamplona 1970, pp. 79-139.
- JUNYENT, Eduard: *Catalogne Romane*. Zodiaque (La Nuit des Temps). Yonne 1968, vol. I, 287 pp., vol. II, 301 pp.
- MADOZ, Pascual: *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*. La Ilustración, Madrid 1847, VI, 663 pp.
- NOGUÉS I ESTANY, Josep: *Història del monestir de Sant Sadurn de Tavèrnoles*. Ed. de l'autor, Barcelona 1973, 114 p.
- PLADEVALL, Antoni: *Els monestirs catalans*. Fotografies de F. Català Roca. Destino, Barcelona 1968, 390 pp., 263 fotografies i 4 mapes.
- PONS, Salvador: *Llibre de la vida y Miracles dels gloriosos martyrs Sant Celdoni y Armenter. Cossos sants de Cardona*. Barcelona 1685 (cit. per Serra Vilaró: *Historia de Cardona*. Llibre IV.)
- PUIG I CADAVALCH, J.; FOLGUERA, A.; GODAY Y CASALS, J.: *L'arquitectura romànica a Catalunya*. Tip. La Académica, Barcelona 1909-1918, 3 toms en 4 vols.
- PUIG I CADAVALCH, J.: *L'escultura romànica a Catalunya*. «Monumenta Cataloniae». Ed. Alpha, Barcelona 1954, vol. V.
- RISCO: *España Sagrada*, vol. XXXIII, Antonio Merin, Madrid 1754-1879, pp. 272-322.
- RIU, Manuel: *Aspectes socioeconòmics de la història monàstica*. II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català, 1972. Abadía de Poblet, pp. 27-50.
- RIU, Manuel: *El Monaquismo en Cataluña en el siglo XIV*. «Anuario de Estudios Medievales», VII (1970-71), pp. 597-613.
- RIU, Manuel: *Las comunidades religiosas del antiguo obispado de Urgel (siglos VI al XVI)*. Barcelona 1960, 3 vols. Tesis doctoral inèdita.

- RIU, Manuel: *Esquema metodològic per a l'estudi d'un monestir*. I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català, vol. I, Santes Creus 1967, pp. 309-323.
- SERRA VILARÓ, Joan: *Història de Cardona. Llibre IV. L'Església i Parròquia de Sant Miquel de Cardona*. Tarragona 1962.
- SOLER I GARCÍA, Josefina: *El Cartulario de Tabernoles*. Sociedad Castellonense de Cultura, Castellón de la Plana 1964, 338 pp.
- TORRAS, Cèsar August: *Guia de la comarca del Cardener*. Barcelona 1922, XV, 415 pp.
- VILLANUEVA, Jaime: *Viage literario a las iglesias de España*. Imp. Real, Madrid 1803-1852, vol. VIII.

0.3 MÈTODE UTILITZAT

El material utilitzat en aquest treball es pot considerar en dos aspectes: per una banda, el treball de recerca documental i, per l'altra, el treball de recerca sobre el mateix terreny.

Pel primer hem consultat tota la documentació que ens ha estat possible, a més de la bibliografia. Els documents que hem pogut trobar no són gaire nombrosos ni donen gaires dades ni detalls. Tota manera, hem mirat de treure'n el màxim partit. Ens consta l'existència d'un Capbreu de Cellers del 1666 a l'Arxiu Episcopal de Solsona, del qual —ja que no hem pogut localitzar-lo, malgrat l'amabilitat de l'arxiver— donem algunes referències gràcies a unes notes preses pel Dr. Riu el 1953, a qui agraïm el seu ajut.

En quan al treball de recerca sobre el terreny, oferim ara una descripció de l'estat actual del monestir i de les seves dependències, basada en prospeccions fetes personalment allí.

Presentem aquest treball en dues parts, segons es desprèn del que hem dit fins ara: una part històrica i una part arqueològica.

1. PART HISTÒRICA

1.1 ASPECTE HISTÒRIC

1.1.1 *Fundació del monestir i orígens*

La primera referència documental que tenim del monestir és del 986 (4 d'abril) en que Vidal donà a Santa Maria de la Seu el castell de Figuerola, situat al límit oriental del comtat d'Urgell, que tenia per compra feta al comte Bor-

rell. En els seus límits es cita la «domum Sancti Celedonii... qui est in serra de Sellerus».¹¹

Alguns autors,¹² desconeixent aquest document, afirmaven que el monestir de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers va ser fundat el 1038, basant-se en un document d'aquest any; evidentment, aquest document no tracta pas de la fundació,¹³ sinó que és una donació feta per Borrell i Adalaida juntament amb els seus fills a tres frares anomenats: Guillem, Seniofred i Galid, als quals donen les esglésies de Sant Martí i Sant Celdoni de Cellers, amb la condició de que hi hauran de residir servint Déu i Santa Maria.¹⁴

Segons aquest document sembla que ambdues esglésies ja existien al 1038, encara que possiblement estaven abandonades, ja que aquesta donació reflexa clarament la intenció de restaurar-hi el culte religiós, amb l'obligació dels clergues de St. Celdoni de servir a l'església de St. Martí tots els diumenges, dilluns i dissabtes. Aquesta relació entre St. Martí, església parroquial de Cellers, i el monestir dels Sants Celdoni i Ermenter suposem que és a causa de la proximitat territorial existent entre ells.¹⁵

La funció principal dels monjos d'aquest monestir en aquests moments sembla que era la cura d'ànimes; això fa suposar que al 1038 no hi havia servei religiós en aquesta comarca de Cellers i es restaurà el monestir amb la finalitat principal de renovar la vida espiritual de la zona.

Els orígens d'aquest monestir no són pas clars. Tenint en compte la seva situació¹⁶ i que el topònim reflexa l'existència anterior d'un nucli monàstic —probablement cel·les eremítiques—, sembla un lloc apropiat per la vida eremítica que floreixia a l'alta Edat Mitjana. Les relíquies dels Sants podrien ser la causa que va fer transformar aquestes cel·les o eremitoris en el monestir dedicat a elles, ja que molts llocs on hi havien viscut anacoretas van continuar existint, però com a llocs dedicats al culte i vinculats a la devoció popular.¹⁷ També Ramon d'Abadal diu que és molt freqüent durant el se-

11. Cf. BARAUT, Cebrià: *Els documents dels anys 981-1010, de l'arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*. «Urgellia», III (1980), doc. 207, pàg. 39.

12. Vegeu J. I. ABAD, *Historia dels Sants Màrtirs Hermenter y Celdoni...* (Ob. cit. en la bibliografia) p. 85; D. COSTA I BOFARULL, *Memorias...* (Ob. cit. en la bibl.) p. 580; J. SERRA VILARÓ, *Historia de Cardona. Llibre IV*. (Ob. cit. en la bibl.) p. 165.

13. El doc. diu: «Ite tamen damus et concedimus... qui ibi statuti sunt vel fuerint...» deixant ben clar que el 1038 ja hi havia alguna cosa establerta allí. Tal com ja ho feia suposar el mateix topònim de Cellers, com s'explicarà més endavant.

14. Vegeu apèndix, document n.º 1.

15. Vegeu en la introducció la seva situació geogràfica.

16. C. A. TORRAS en la *Guia de la comarca del Cardener* (ob. cit. bibl.) pp. 121-122, descriu així la seva situació: «el monestir esta situat en un lloc reclus, en un petit planell al peu de la rasa y en la entrada de fragós engorjat, tot lo qual contribueix a donar-li un conjunt de severitat, arrobament i misticisme...».

17. Vegeu E. FORT I COGUL, *El eremitismo en la Archidiócesis Tarraconense* (ob. cit. bibl.) p. 82.

glè x que es facin petites fundacions monàstiques al voltant d'una església, que a vegades prosperen i d'altres es dissolen en el fracàs.¹⁸ El monestir dels Sants Màrtirs podria ben ser un d'aquests últims, només que va subsistir independent fins al segle XI. A la primera meitat d'aquest segle era propietat particular de Borrell i a finals de la segona meitat era de Ramon. No se sap si eren de la mateixa família, però és evident que no el podien fer funcionar i el donaren a Sant Sadurní —escrit també Cerni— o Serni de Tavèrnoles que era el monestir més important que hi havia en aquells moments a la diòcesi d'Urgell.

1.1.2 *Donació del monestir de St. Celdoni i Ermenter al de St. Sadurní de Tavèrnoles*

De l'any 1071 data la següent notícia que tenim del monestir: es tracta de la donació «pro anima» que Ramon, fill de Guerau, fa al monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles de l'església de St. Celdoni de Cellers amb tots els seus béns. El motiu d'aquesta donació sembla un altre intent de restauració de la vida monàstica i parroquial a Cellers —la del any 1038 no deuria tenir gaire efecte i el monestir devia estar ja deshabitat el 1071.¹⁹

El monestir un cop va passar a dependre de St. Sadurní de Tavèrnoles va quedar convertit en priorat,²⁰ però no hem trobat cap document per a poder-ho estudiar.²¹ No devia ser gaire pròspera la seva existència quan al 1399 es va produir el trasllat de les relíquies dels Sants a l'església parroquial de Cardona. Només hem trobat dues notícies d'aquesta època:²² la primera és del 6.10.1460 en que el Prior de St. Celdoni, Joan Salvador, presentà unes lletres requisitòries al Rev. Francesc Monells, prevere de Sanahuja, requerint-lo perquè mostrés els títols amb que rebia els béns del Priorat. Finalment Joan Salvador prengué possessió del mas anomenat vulgarment St. Celdoni. Aquest «mas de St. Celdoni» segurament es referia al monestir. L'altre notícia, del 19.9.1524, és una collació del Priorat de St. Celdoni a favor de Antoni Pintor, canonge de Guisona. Els dos casos són força significatius, perquè demostren que el priorat

18. Vegeu R. de ABADAL, *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*. (Ob. cit. bibl.) p. 383.

19. Vegeu apèndix, document n.º 2.

20. A. PLADEVALL, *Els monestirs catalans*. (Ob. cit. bibl.) p. 51, sobre aquest priorat diu: «En les terres depenents del bisbat d'Urgell, Sant Sadurní de Tavèrnoles hi creà dos priorats de curta durada, el de Sant Ermenter i Celoni de Cellers, prop de Solsona, i el de Sant Pere de Casserres, al Berguedà, dintre l'actual parròquia de Sant Pau de Casserres. El primer funcionava a finals del segle XI i el segon durant els segles XII i XIII per a desaparèixer al segle següent».

21. D'aquesta època només tenim com a testimoni la construcció arquitectònica.

22. Vegeu PASQUAL: S.C.A.M. (Ob. cit. bibl.) fols. 225-258 i fol. 133 respectivament, i l'apèndix document n.º 4.

estava gairebé abandonat en aquesta època, doncs si al 1460 un prevere de Sanahuja s'apoderà dels béns del priorat i al 1524 el seu prior era un canonge de Guisona, sembla que a Cellers no hi havia qui s'ocupés directament de les rendes del priorat.

Per una butlla del primer d'agost de 1593 les rendes d'aquest priorat quedaren incorporades a la canongia de l'església catedralícia de Solsona.

1.1.3 *El monestir a partir de 1593*

Temps abans de que es publicués la butlla en la que el priorat quedava incorporat a l'església de Solsona, aquest pràcticament ja en depenia. O almenys el seu prior hi residia al 1546, perquè en aquest any Pere Pedral és canonge de Solsona i prior de St. Celdoni i Ermenter de Cellers. Pocs anys més tard, al 1558, és prior de Cellers Pere Gervasi Ortoneda que també resideix a Solsona.²³

No tenim més documentació del monestir fins al 1649 en que Celdoni Joan-dó, pagès de Cellers, donà uns drets al capellà del monestir a canvi d'unes misses per la seva salvació. D'aquests drets es dedueix que en aquest temps hi havia un capellà que residia al monestir i que era el mateix de la parròquia de St. Martí de Cellers. Aquest capellà es cuidava del patrimoni del monestir i depenia de l'Illustre Capítol de Solsona: sembla que a Cellers hi hagué un capellà que residia a la rectoria del monestir fins fa pocs anys. Segons uns papers i un llibre de comptes dels Sants²⁴ veiem que el monestir va ser objecte sempre d'una certa consideració per part de les autoritats eclesiàstiques de Solsona, que afavorien en ell el culte al rebaixar el preu de les misses que es feien dir allí. Així mateix, la restauració de l'Església al 1898 pel bisbe Riu i Cabanas de Solsona és un altre intent que mostra l'interès que els seus propietaris tenien per reviscolar la vida d'aquest monestir.

Actualment l'església i la rectoria estan abandonades, en canvi els antics camps que eren al voltant del monestir s'han unificat i són cultivats encara.

1.2 ASPECTE ECONÒMIC

1.2.1 *Formació i estructura del patrimoni al segle XI*

La poca documentació que es conserva d'aquest monestir no ens permet de conèixer el seu patrimoni originari, no obstant sembla que era una fundació de

23. Segons uns papers trobats al A.E.S. en la secció de Cellers.

24. Existents al A.P.C., vegeu l'apartat 0.2.1. corresponent a les fonts inèdites on s'explica el seu contingut.

propietat particular que al 1038 va ser donat per Borrell a dos monjos i un sacerdot, i trenta-tres anys més tard, al 1071, Ramon Guerau el donà a Sant Sadurní de Tavèrnoles.

Al comparar aquestes dues donacions hom veu que la primera té un caràcter marcadament religiós, sense reflexar cap aspecte econòmic,²⁵ en canvi, la segona delimita millor el lloc on està situat el monestir i algunes de les seves possessions.²⁶ D'aquestes, solament la que està al voltant de l'església és un alou que té el monestir en plena propietat, les altres són alous amb condomini, és a dir, que la propietat estava repartida entre el senyor i el monestir. En llegir detingudament aquest document de 1071 i després de localitzar àmpliament en el mapa les zones on es trobaven aquestes possessions del monestir, podem determinar que la seva estructura econòmica era de caràcter agrícola amb cultiu de cereals i vinya, sense excloure l'horta i el bosc on encara hi hauria una part erma per a roturar.²⁷ En els terrenys propers al monestir queden vestigis de prats, que demostren que la ramaderia tindria també certa importància.

1.2.2 *El patrimoni al segle XVII*

Com ja hem dit abans, no tenim documentació de l'època en que el monestir era Priorat dependent de Tavèrnoles. Per la butlla del primer d'agost de 1593 les seves rendes quedaren incorporades a la canongia de l'església catedralícia de Solsona, que delegava les seves funcions administratives a un capellà. Aquest devia actuar d'acord amb els canonges, i les seves funcions administratives eren tant en l'aspecte espiritual com en el material. Així es veu en la donació feta per Celdoni Joandó al monestir el 3.3.1649 en la que a canvi d'unes misses per la seva salvació eterna fa unes concessions o donacions de caràcter material al capellà del monestir.²⁸

Aquestes donacions ens informen sobre l'estructura econòmica del priorat a mitjans del segle XVIII: on, a més d'uns camps de secà amb cultius de blat i vinya, el monestir tenia també un hort i una zona de regadiu, però devia ser pobra d'aigua perquè Celdoni Joandó els hi donà permís per a pujar l'aigua de la seva font a fi de poguer regar l'horta i per al servei del monestir.

En la zona de regadiu, a més dels productes propis de l'hort, s'hi cultivava canem.²⁹ El bosc i la terra de secà devia ser pobra perquè Celdoni, en la seva donació, els hi deixa fer brossa i formigueres en el seu terme i també llenya

25. Això ens fa dubtar sobre l'autenticitat d'aquest document, però el Pare Pasqual diu en una nota marginal que «si no es original lo parece».

26. Vegeu quadre n.º 1.

27. Segons deixa entreveure el document de l'any 1071. Vegeu apèndix document n.º 2.

28. Vegeu apèndix document n.º 3 a.

29. Vegeu apèndix document n.º 3 b.

seca; a més dóna un tros de terreny erm que és al costat dels trossos del monestir en el cas de que els seus successors deixin de cultivar-lo. Es veu que, amb el temps, el capellà devia excedir-se en aquests últims drets i es fa necessari delimitar exactament la peça de terra i les piles de llenya que li corresponen.³⁰

1.2.3 *El patrimoni als segles XVIII-XIX*

A finals del segle XVIII, Miquel Ginebrosa, prevere i vicari de Cellers, entregà a Ramon Oliva el cultiu de les terres del monestir,³¹ obtenint aquest la quarta part dels grans de la collita, que eren: blat segolós, xeixa, blat roig i ordí, exceptuant la forratja, llegums, fruita i horts que quedaven íntegres per Ramon Oliva. Seria ajudat en alguns feines com: treure el fems, sembrar, agarberar, batre i fer el paller, per un jornalier i un animal a càrrec de l'amo —el capellà—; per la seva part Ramon Oliva havia de fer la resta de la feina i portar la llenya al capellà, el qual es comprometia a pagar la feina de poda i el segar i l'hi descomptava la quarta part de la llavor.

Aquest contracte informa clarament sobre el tipus de cultiu que es feia al monestir, que és pràcticament el mateix que al segle XVII. L'única novetat que aporta és el règim d'explotació de les terres, que és mixt: per una part intervé directament l'amo, aportant un jornalier i un animal i finançant les principals feines (sembrar, segar, podar, batre); per l'altra part intervé el treball personal del masover que rep la quarta part dels grans que es cullin. Aquest cens és poporcional a la collita de cada any.

En quan als cereals que es collien a les terres del monestir, per unes notes que es troben al «Llibre nou de la obra de Cellés»³² podem veure que de l'any 1788 fins el 1793 inclusiu, i els anys 1819, 1820 i 1825 predomina el cultiu de sègol i ordí, sense vinya. En canvi, a partir de 1829 fins 1836 inclusiu té més importància el blat, ordí-espelta i vi. La producció d'aquests últims anys va incluída juntament amb la de les parròquies de Cellers i St. Cerni; per això és més elevada, encara que pràcticament sembla que seria bastant igual. En aquests últims anys deixa de cultivar-se el sègol a canvi del blat i la vinya.

Com podem veure en el quadre núm. 2, la majoria dels camps que tenim documentats fan referència a la vinya, encara que s'hi cultivin cereals: així, a la «Vinya de la Sivila» (documentada el 1819), a la «Vinyeta» i a la «Vinya de la Solana» (documentada el 1820) s'hi produeix vi i blat a la vegada.

També a la «Vinya del Pastor», en Miquel Ginebrosa, diu, el 1819, que n'ha cobrat els fruits que li devien fins l'any 1789. Ara encara li deuen un

30. Idem.

31. Vegeu apèndix, document n.º 7.

32. Vegeu quadre n.º 2.

quartà de vi i un d'olives. Ell hi porta una quartera de blat per a sembrar dita vinya.

A l'actualitat, aquest tipus de cultiu mixt de vinya i blat ha estat substituït per cereals únicament, sobretot blat i ordi en les seves diferents variants. Aquestes terres són cultivades avui dia per «Cal Gras», una de les dues cases del poble de Cellers que encara està habitada.

1.3 ASPECTE RELIGIÓS

1.3.1 *Els sants Celdoni i Ermenter, titulars del monestir*

Així com del monestir tenim tan poques notícies, sobre els seus titulars hi ha una abundant bibliografia. Prudenci va ser el primer que va escriure la vida d'aquests Sants, però també d'altres autors s'han interessat, si bé per diferents motius i en diferents èpoques.³³

Sabem que van néixer a Lleó, fills de sant Marcel Centurió i santa Nona; eren soldats romans i varen ser martiritzats en temps de Diocleciana a Calahorra. Ja en el moment del martiri van succeir prodigis extraordinaris.³⁴ Per això, les seves relíquies foren venerades aviat no sols a Calahorra sinó també a d'altres llocs on van anar a parar part d'aquestes relíquies. Un d'aquests llocs és Cellers.

Les notícies que tenim d'aquest primer trasllat són purament legendàries.³⁵ L'únic criteri acceptable és la hipòtesi de mossèn Serra Vilaró, que creu que podria estar relacionat amb la invasió dels sarraïns a la Península.³⁶

33. Vegeu: PRUDENCI, *Peristephanon*, I, VIII. — Ioannes BOLLANDO, *Acta Sanctorum*, I (1668) pp. 233-234. — P. L. LX coll 275-93, 429-32. — GREGORIO DE TOURS, *De Gloria Martyrum*, 92, ibid. LXXI, col. 786. — H. QUENTIN, *Les Martyrologes historiques du Moyen-Age*. París 1908, pp. 157-58, 317, 420, 481. — J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, VIII, p. 194... — M. RISCO, *España Sagrada*, XXXIII, pp. 272-322. — J. SERRA VILARÓ, *Historia de Cardona. Llibre IV*, pp. 162-169.

34. Vegeu J. I. ABAD, ob. cit., capítol III, p. 55... — M. RISCO, *España Sagrada* (citada en la nota anterior).

35. Vegeu ABAD, ob. cit., capítol IV, p. 83... i RISCO, *España Sagrada*, citat en la nota 33.

36. Vegeu J. SERRA VILARÓ, ob. cit., pp. 164-165: «En començar la reconquesta, part dels posseïdors del tresor entrarien per la banda occidental de la Península i una altra per Catalunya, o pels Pirineus orientals. La reconquesta fou molts anys aturada pels moros vers la Segarra, on s'aturaren les relíquies. Els posseïdors les guardarien en els llocs més amagats que els era possible, i amb aquest motiu fugien de les poblacions. Passaren tants anys, que es veieren en la precisió de confiar el tresor als veïns, ja que veien propera la seva mort. Lluny de la pàtria, tots somniaven el retorn, amb la reconquesta. Per la part oriental d'Espanya foren, aviat, endinçats els moros, però, aquests, es mantingueren fermes prop de Manresa i cap a la Segarra. Els qui havien amagat les relíquies dels sants màrtirs en el recòndit desert de Cellers, abans de morir, revelaren als veïns el secret que els havia

La invasió sarraïna podria ser també el motiu de la fundació del monestir. Com ja hem vist abans, el topònim pressuposa l'existència de cel·les d'eremites que amb motiu d'aquestes relíquies s'ajuntarien per viure comunitàriament sota la protecció de Sant Celdoni i Ermenter.

Un cop superat el perill, la vall de Cellers va perdre el seu valor estratègic com a lloc de refugi i devia quedar bastant abandonat. Per això el senyor de Cellers a finals del segle XI el donà a St. Sadurní de Tavèrnoles.

1.3.2 *Les relíquies i la seva importància*

Així com del trasllat de les relíquies de Calahorra a Cellers no en tenim cap notícia històrica, el trasllat de Cellers a Cardona està molt ben documentat.³⁷ És interessant destacar que aquest trasllat es va fer per ordre del comte Joan Folch que va organitzar una solemne processó a la qual assistiren els principals personatges del comtat de Cardona.³⁸ Aquest acte devia suscitar una forta oposició perquè per un decret apostòlic datat a Avinyó el 7.1.1400, el papa Benet XIII comissionà a l'abat Francesc de Besora per a que absolgués al comte de les censures eclesiàstiques en que havia incorregut, per haver traslladat sense legítima llicència les relíquies dels Sants Màrtirs.

El fet principal és que la vila de Cardona va desplaçar a la vall de Cellers en la possessió de les relíquies; però no de totes, ja que unes quantes foren restituïdes i això va fer possible que es mantingués la vida espiritual del monestir que materialment ja devia estar bastant abandonat.

La devoció a aquests Sants, que eren advocats pels ferits de trencadures, cecs, mancs i tullits, però especialment per a donar bona pluja als blats³⁹ estava molt estesa no sols a Cellers sinó també als pobles veïns de la comarca.⁴⁰

---

entretingut amagats per aquells indrets. Els nous possessors, estimaren el tresor rebut, alçaren un temple i un monestir per a millor honrar les relíquies rebudes».

37. Vegeu ABAD, ob. cit., p. 99..., RISCO, *España Sagrada*, XXXIII, pp. 320-24. — SERRA VILARÓ, *Historia de Cardona. Llibre IV*, pp. 165-166. — VILLANUEVA, *Viage...* (Ob. cit.) p. 194...

38. Vegeu J. SERRA VILARÓ, ob. cit., pp. 166-169.

39. Vegeu els goigs dels Sants Màrtirs.

40. Vegeu el mapa. En el «llibre de comptes de St. Celdoni i Ermenter» hem trobat una llista dels pobles que acostumaven a fer processons a aquest monestir; són els següents: Cellers, Ardèvol, Pinós, Llanera, Vallferosa, Fontanet, Claret, Vallmanya, Castellfullit, Calonge, Sanpals i la Molsosa amb el seu anex de Prades. També en aquest mateix llibre hem trobat una sèrie de dates en les que es varen fer processons pel benefici de la pluja, que transcrivim a continuació:

21 maig 1764: Ardèvol i Pinós.

24 maig 1764: Vallmanya, Llanera, Fontanet, Claret.

29 maig 1748: Pinós, Claret, Ardèvol, Fontanet.

En quan a Cardona podem afirmar que la devoció a aquests Sants es va estendre a partir del trasllat de 1399, ja que abans no existia.

1.3.3 *El monestir, centre parroquial de la vall de Cellers*

Per la butlla de Climent VII, el Priorat de St. Celdoni i Ermenter es va convertir en centre parroquial de la nova diòcesi de Solsona. Sobre les ruïnes de l'antic monestir es va alçar la rectoria on vivia el capellà. Aquesta parròquia de Cellers era sufragània de la de St. Cerni i les seves rendes eren administrades conjuntament pel mateix capellà, que així compartia el servei material i espiritual d'aquestes dues parròquies.

FIG. 2. Vista general del monestir de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers, des del sud-est. En primer terme, dues dependències annexes, afegides en època posterior.

29 abril 1760.

abril 1773.

16 abril 1817.

1 abril 1824.

1893.

7 maig 1894, acció de gràcies pels beneficis de l'any abans.

2 juny 1924.

En l'església del monestir, a part de les misses i aniversaris de rigor, destacaven les processons de les relíquies que es feien tres vegades a l'any⁴¹ per a demanar bona pluja pels blats.

En els nostres dies aquesta parròquia ha passat a dependre de l'arxiprestat de Torà i pràcticament està abandonada, ja que només està oberta al culte el diumenge més proper a la festivitat dels Sants, que es celebra el dia 3 de març.

2. PART ARQUEOLÒGICA

2.1 EL MONESTIR

Situat, com ja hem vist, en un lloc força desavinent per a arribar-hi,⁴² el monestir de St. Celdoni i Ermenter de Cellers ofereix actualment pocs vestigis externs visibles, exceptuant l'església. Cap claustre, cap forn, cap «scriptorium», cap cella de monjos... L'abandó en que quedaren aquestes dependències —comptant *a priori* amb la seva existència— juntament amb l'orografia abrupte del terreny explicaria l'estat actual del monestir.

Molt probablement aquest monestir ja deuria notar la influència negativa del segle XIII en la disminució del nombre dels seus monjos.⁴³ Però, a més, en el cas de Cellers, cal sumar-hi un altre factor en contra: el veïnatge, potser massa proper, d'un important monestir: el de Sant Vicenç de Cardona.⁴⁴ Aquest serà qui, a la llarga, li donarà el cop de gràcia el emportar-se, cap a les darreries del segle XIV, si no la raó d'ésser del monestir de Cellers, almenys l'excusa fundacional: les relíquies dels seus màrtirs.⁴⁵ D'ara endavant, les relíquies són a Cardona —exceptuant una part d'elles que van ésser tornades degut a protestes de la Cúria—,⁴⁶ encara que el monestir hi seguirà vinculat. Així ho pro-

41. Segons un paper existent a la A.P.C. de l'any 1892 que fa referència als serveis religiosos de les parròquies de St. Martí de Cellers i de St. Cerni. Vegeu apèndix, document n.º 9.

42. Vegeu plànol 9.

43. Els ordres monàstics reberen un fort cop amb l'aparició dels ordres mendicants i de predicadors, al segle XIII. Molts monestirs petits van desaparèixer i els més grans es transformaren en una màquina rutinària disminuïda en les seves nou desenes parts. St. Celdoni i Ermenter de Cellers, monestir fundat en una època caracteritzada per aquests tipus de fundacions —finals del segle X i començament del XI— tindria la seva bona època durant tot el segle XI i part del XII.

44. St. Vicenç de Cardona es troba a uns 25 km. de distància de St. Celdoni i Ermenter de Cellers.

45. Vegeu part històrica, p. 175.

46. Vegeu p. 182.

ven les processons que, fins el segle passat, es feien pels voltants de St. Celdoni i Ermenter de Cellers.

Sumats tots aquests factors, s'explica molt bé l'abandó de les dependències que feien servir els monjos. L'església, encara que sense totes les relíquies, conservarà el nom que aquelles li havien donat i es seguirà fent servir al llarg dels segles, mentre se li van enganxant edificacions pels costats.⁴⁷

L'única cosa que hem pogut fer, doncs, és descriure el que hi ha actualment allí i donar algunes hipòtesis sobre la probable ubicació de les altres dependències del primitiu monestir.⁴⁸

2.1.1 *El monestir a l'actualitat*

St. Celdoni i Ermenter de Cellers ofereix avui dia un conjunt d'edificacions d'èpoques diverses. Voltada de camps de blat, l'església romànica apareix unida a la rectoria i a dues altres edificacions, també posteriors.⁴⁹

La rectoria és una construcció de finals del segle XVIII, segons resa la inscripció en la pedra sobre el portal de l'entrada: «ISIDRO - GVILELLA - A FET FER - LO PREZE - ANY 1797».

També ho testimonia un document d'en Miquel Ginebrosa, prevere vicari de Cellers, pel que diu que ell començà les obres del monestir l'any 1787 i que el 26 de maig del 1789 ha de pagar 287 lliures i 11 sous.⁵⁰ Aquesta rectoria és una edificació més aviat quadrada, adossada a la façana esquerra de l'església i deixant la banda dreta al descobert, de manera que forma un petit pati interior que permet l'accés al temple.⁵¹ Coberta amb teulada a dues vessants, té unes petites finestres que donen a fora. A l'interior, mirant al pati, hi ha unes arcades sostingudes per pilastres. Des d'una habitació interior de la rectoria es pot veure encara el mur de l'església i part dels fonaments, corresponent al començament de l'absis esquerra, orientat cap el nord. Es veuen bé tres parts diferents a la pedra, formant grups de 7, 5 i 7 filades respectivament.

Les dues altres dependències anexas a l'església són molt més petites.⁵² Es tracta de dues habitacions adossades a l'absis lateral dret i al central, enganxant el contrafort quadrat al mig, orientades cap el SE. S'hi entra per fora, a través d'una gran arcada, amb forma típica del segle XVIII. El parament és gros i de

47. Vegeu p. 18.

48. Aquestes hipòtesis sobre el probable lloc on es troben les edificacions primeres del monestir estan basades només en prospeccions personals sobre el terreny. La documentació que hem examinat fins ara no esmenta gairebé res de tot això.

49. Vegeu la planta del conjunt d'edificacions.

50. Vegeu apèndix, document n.º 8.

51. Vegeu plànol general.

52. Vegeu el plànol general.

factura barroera. Dins de la primera habitació hi ha uns fogons de cuina fets a la mateixa pedra. Dues finestretes comuniquen a l'exterior a través de l'arcada.⁵³

A la segona habitació s'obre una finestra quadrada, emmarcada per quatre pedres ben tallades. A la pedra de sobre hi ha l'inscripció: «1778», que indicaria una època de construcció una mica anterior a la de la rectoria. Exactament a sota d'aquesta segona construcció n'hi ha una altra, que no dona a fora, a la qual s'entra per la cripta i que es faria servir de sagristia.⁵⁴ Segons això, totes aquestes construccions datarien de finals del segle XVIII, essent edificades primer les dues habitacions vora els absis (1778) i després la rectoria (1787-1797).

2.1.2 *Situació probable del primitiu monestir*

És molt difícil determinar exactament on era el primitiu monestir. El que sembla més probable és que es trobés a la zona ocupada avui per la rectoria. Tota manera, s'haurien de fer algunes cates allí per a comprovar-ho.

Cap el cantó oest de l'església es troben restes d'edificacions: la primera és avui una paret adossada a la rectoria, de 16 a 17 metres de llargada, que tanca un espai cultivable d'uns 5 a 6 metres d'amplada, fet servir probablement com a hort.⁵⁵ No té accés des de fora, doncs hi ha un desnivell en el terreny. Aquesta paret és refeta i el parament indica construccions d'èpoques diverses. La més vella sembla la inferior, de pedra ben treballada. Podria datar-se cap el segle XII o XIII.

La segona construcció es troba entre dos camps de blat, en direcció nord-oest, al cap del marge format pel desnivell que hi ha des de la rectoria.⁵⁶ És un tipus de construcció rectangular, de 12×5 metres, de la que només queden trossos de paret. És molt semblant als masos edificats al segle X i, per la talla de les pedres i la seva configuració, podria datar-se per aquest segle. A la meitat, aproximadament, de la paret oest d'aquesta habitació, per fora, arranca en angle recte un altre mur que segueix uns 6 metres abans d'enrunar-se totalment. Aquesta última es tractaria d'una habitació adossada a la primera, trobant-se avui desfeta per a formar una rampa que permet salvar el desnivell que hi ha d'un camp a l'altre.

Al segle XVII, aquestes construccions es trobaven ja en runes, segons testi-

53. Sembla que aquesta habitació ha estat utilitzada fins no pas gaire com a cuina, en aplecs i trobades populars.

54. Vegeu planta de la cripta.

55. Vegeu plànol general. Es tracta de la paret del final de la rectoria.

56. Vegeu plànol general.

monien dos documents de l'Arxiu Episcopal de Solsona:⁵⁷ ens parlen d'una casa enrunada prop de l'abadia de Cellers, que afronta a l'est amb l'església o pati del monestir, a l'oest amb la feixa de l'ametller, al sud amb l'hort del monestir (abans una era) i pel nord amb un tros del monestir i amb la mateixa feixa de terreny.

2.1.3 *D'altres vestigis: horts, camps, prats i boscos, pedres de terme*

HORTS: Tot al voltant de l'església hi ha una sèrie de terres ben cultivades i, molt sovint, delimitades amb pedres que formen murs de separació. Molts d'ells aprofiten marges i desnivells del terreny.⁵⁸ A la banda sud de l'església, per exemple, trobem dos d'aquests murs, d'una alçada d'uns 50 cm. i d'una amplada igual, que s'estenen en direcció nord-sud, delimitant els camps.⁵⁹

És molt difícil dir fins a quin punt aquestes terres foren horts a les èpoques primerenques del monestir, ja que la documentació parla ben poc de tot això encara que es troben algunes referències: A la donació del 1071 es parla de «ortis» i de «ortalibus» vora el monestir.⁶⁰ Si tenim en compte els dos documents del Capbreu del 1666, del que hem parlat abans, es pot localitzar un hort: el que estava al migdia de la casa enrunada i que, temps enllà, s'havia utilitzat com a era.⁶¹

Una altra referència als horts ens porta ja al segle XVIII: del 1791 és l'entrega, per part d'en Miquel Ginebrosa, prevere vicari de Cellers, d'una sèrie de terres del monestir a un pagès del poble de Cellers, Ramon Oliva, perquè les cultivi. El document parla d'«orts», sense especificar ni lloc ni mides.⁶²

En quan als productes cultivats en aquests horts, només s'ens parla de llegums, forratge i fruita (els pomers estan documentats el 1071).⁶³ Podem pensar que s'hi produïrien tota mena de productes necessaris pel proveïment del monestir.

CAMPS: De més difícil delimitació encara que els horts, trobem els camps, que volten completament el grup d'edificacions de St. Celdoni i Ermenter de

57. Vegeu apèndix, documents n.º 5 b i 5 c. Debem aquesta documentació al Dr. Manuel Riu.

58. Vegeu l'esmentat plànol general.

59. Vegeu plànol general.

60. Vegeu apèndix, document n.º 2.

61. Vegeu plànol general.

62. Vegeu apèndix, document n.º 7.

63. Vegeu apèndix, document n.º 7.

63. Vegeu apèndix, document n.º 2.

Cellers. En sa major part es tracta de camps de blat, delimitats per les muntanyes. Al no ser un terreny pla, els camps adopten la forma de l'orografia, trobant-se a diferents nivells i formant el típic paisatge de camps esglaiats i bancals. Els marges són fets amb pedres, i tenen una altura mitja d'un metre. La major part dels camps són molt més llargs que amples, formant feixes de terra allargassades. Potser podria veure's aquí una supervivència dels camps de cultiu medievals.⁶⁴

En quan a documents ens trobem amb la mateixa dificultat: que gairebé no n'hi ha. Només en un document del segle XVIII-XIX, de la rodalia del terme de Cellers, es nomenen les terres que el monestir posseeix en diferents termes, però d'una manera tan superficial que no permet d'establir res.⁶⁵

En canvi, la vinya, que es troba encara en alguns llocs de la vall de Cellers, apareix nombrada ja el 1071. També el «Llibre nou de la obra de Sellés» dona una sèrie de dades sobre el vi produït entre el 1829 i el 1834.⁶⁶ Entre el 1789 i el 1836 trobem una sèrie de camps designats amb el nom de «vinya», on s'hi cultiven diversos cereals. Serien terres dedicades des d'antic a la vinya i que, cap els segles XVIII-XIX —coincidint també amb l'aparició de la filloxera—, s'utilitzen per a cereals o per a les dues coses alhora, fent un cultiu mixt.⁶⁷ Tota manera, la vinya deuria ésser limitada només per a la producció de vi que necessités el monestir.

Uns quants productes cultivats als camps s'esmenten en els documents: diferents varietats de blat (blat roig, blat gros, sègol, espelta, forment, ordi, xeixa, paumula), vi i olives.

PRATS I BOSCOS: El monestir tenia una sèrie de terres dedicades al pasturatge del bestiar. Avui dia podem veure encara per les muntanyes que voltan el monestir, sobretot cap a l'oest, prats i extensions de terreny cobertes per una vegetació baixa, rastre de les prades utilitzades pels ramats.

Un document del 15 de febrer del 1666⁶⁸ ens parla d'un bosc anomenat «La Pineda», que limitava a sol ixent amb el monestir, a ponent

64. Seria molt interessant fer un estudi exhaustiu sobre la documentació i particularment sobre el terreny, que permetés d'elaborar uns plànols dels camps de cultiu medievals de la zona. La fotografia aèria ajudaria molt a aclarir mides i situació. Avui dia ens trobem amb la dificultat de que molts d'aquests camps han estat anivellats per acció de la maquinària moderna.

65. Vegeu apèndix, document n.º 6 (AES).

66. Vegeu apèndix, document n.º 8 (APC).

67. Vegeu p. 180.

68. Vegeu apèndix, document n.º 3a. Capbreu de Cellers, fol. 6r (AES).

amb el camí que va del monestir a Castellfullit, a migdia amb el terme de Pinós i a tramuntana amb un tros del priorat de St. Celdoni.⁶⁹ Segurament seria un dels boscos on els monjos es proveïen de llenya, segons diu el mateix text: «Bosch de les llenyes».

Tota manera, al segle XVII, aquest bosc no cubria les necessitats del monestir ja que, el 3 de març del 1649, Celdoni Joandó, pagès de Cellers, dóna ple poder al capellà de Cellers perquè pugui fer llenya al seu bosc, sense tallar-hi cap arbre.⁷⁰

Els boscos servien, doncs, per a fer llenya, encara que en un document es parla d'agllans,⁷¹ que indiquen l'existència de boscos d'alzines —així com la d'uns animals: els porcs.

Cap a l'est del monestir es troba el bosc de Gorumau —avui dit Agrumau—, a on un document del 1649⁷² situa una font. Probablement es tracta de la que proveïa d'aigua al monestir.

PEDRES DE TERME: Amb aquesta denominació de pedres de terme ens referim a dues pedres que es troben a mitjana altura de dues muntanyes que tanquen l'horitzó al monestir per l'est.

La gent del país explica una curiosa llegenda referida a les pedres: els sots que hi ha en elles serien les petjades dels cavalls dels Sants que van saltar d'una muntanya a l'altra en el curs d'una persecució. El que no diuen és quina classe de cavalls eren aquests que només van deixar dues petjades en cada roca.⁷³

El que hi ha actualment allí és una mena de capelleta formada per diverses pedres sobreposades.⁷⁴ Aquestes petjades de que ens parla la llegenda no serien, doncs, més que unes marques a les pedres de terme o fites que indicaven el límit de les possessions del monestir. Així ho corrobora un document del segle XVIII-XIX, conservat a l'Arxiu Episcopal de Solsona, que fa servir aquestes «petjades» com a fites per a delimitar el terme de Cellers: «...y part ab lo terme de Ardevol a hont queda lo

69. Vegeu plànol general.

70. Vegeu apèndix, document n.º 3a.

71. Vegeu apèndix, document n.º 9. Al segle XX, la producció d'agllans a Cellers està citada per P. MADÓZ, *Diccionario-Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*. La Ilustración, Madrid 1847, t. VI, p. 305.

72. Vegeu apèndix, document n.º 3 a.

73. El pare Abad, tantes vegades citat pel seu llibret sobre Cellers, no respon a la segona pregunta, però sí dóna una explicació a la primera. Segons diu a la plana 87: «Alguns volen dir, que los gloriosos Mártirs eran mólt amics del Senyor de Sallers, y axis fugint dels Jueus, saltären ab los cavalls de una montanya á altra, y ab un salt passaren més de 200 passos, segons vuy se veu en les pitjades dels cavalls que restan en perpetua memória escultidas en terra».

74. Prospecció efectuada al lloc, per nosaltres.

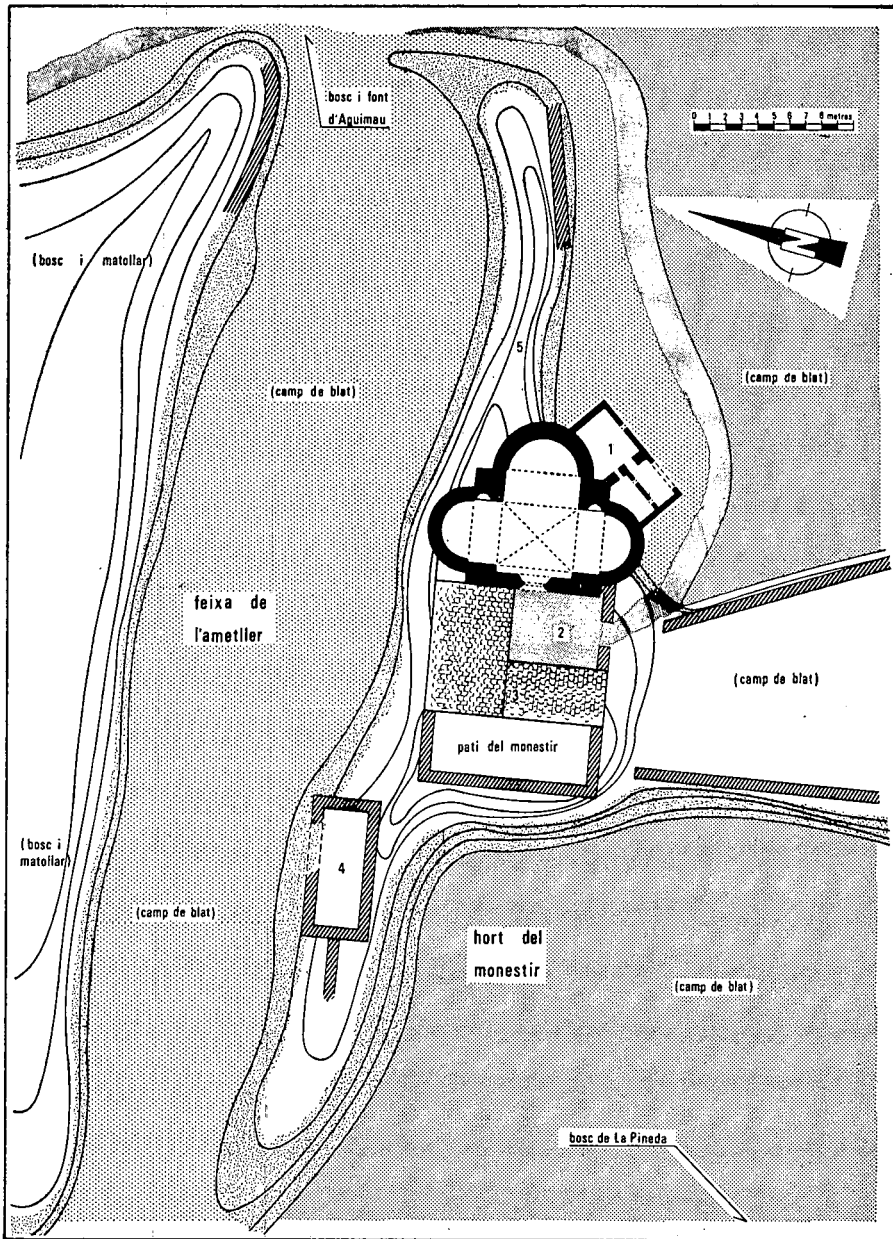

FIG. 3. Plà general del monestir de Sant Celdoni i Ermenter amb els topònims esmentats pels documents. La numeració correspon a: 1, dependències annexes; 2, pati interior; 3, rectoria; 4, runes d'una habitació; 5, probable situació del cementiri (I. Ollich, J. I. Padilla).

Oratori de la petjada del cavall de Sant Saldoni i Hermenter en lo terme de Cellers... fins a entrar la dita fita de pedra, que divideix los dits tres termes y diferents Señors».⁷⁵

2.2 L'ESGLÉSIA

2.2.1 Situació i orientació

Ja hem vist la situació de l'església⁷⁶ l'examinar la probable ubicació dels altres elements del monestir. Ocupa aproximadament una mica menys de la meitat de les actuals edificacions de Cellers. Està orientada, com la majoria de les esglésies romàniques, cap el llevant.

2.2.2 Descripció externa

Per la part de fora l'església de St. Celdoni i Ermenter de Cellers està parcialment tapada per edificacions posteriors, encara que no pot amagar les netes línies romàniques del seu origen.⁷⁷

Actualment és impossible mirar la façana des d'un tros lluny perquè la rectoria ho impedeix. Aquesta edificació adjunta fou construïda cap el segle XVIII i va ésser adosada a la façana de l'església de manera que forma un petit pati tancat per on s'ha de passar per entrar al temple. Des de dintre d'aquest pati sols es pot veure mitja façana de l'església.⁷⁸ El parament d'aquest tros visible de la façana és més ben treballat i llis que en els altres murs.⁷⁹ Sembla que s'hi hauria fet una renovació cap els segles XII o XIII,⁸⁰ encara que l'aspecte actual correspon completament a l'última restauració, feta a les darreries del segle passat a l'època del bisbe Riu i Cabanas de Solsona.⁸¹ Així ho testimonia una là-

75. Vegeu apèndix, document n.º 6 i mapa dels límits dels monestirs amb la situació de les fites.

76. Vegeu plànol general.

77. Vegeu foto n.º 2.

78. Vegeu planta general.

79. Hom pot observar dos tipus de parament: pedres ben marcades i llises tot a l'entorn de la portalada i la finestra, i pedres més petites i en diferent disposició a la resta de la paret.

80. Vegeu PUIG I CADAVALCH, *La Arquitectura Romànica a Catalunya*, III A, p. 116; i també la carta, ja citada, de Mossèn Serra Vilaró.

81. Al llibre de comptes de St. Celdoni i Ermenter de Cellers, conservat a l'Arxiu Parroquial de Claret, hi ha el següent escrit datat del 1900:

«Deber de gratitud.

Lo es hacer constar en los libros de cuentas que de las 1.534 ptas. 83 céntimos gas-

pida vora l'entrada: 1898. També l'aspecte de la portalada i de la finestra, amb les arcades i els capitels, denuncia una imitació del romànic del segle XII feta el segle passat o inclús a principis d'aquest. La porta d'entrada, de dues fulles, és de fusta, adornada amb uns ferros del segle XVIII, segons es llegeix en un d'ells: «HESENT PRIOR MIQUEL HOLIVA 1760», tot i que algun pot ser anterior, reaprofitat.

Pel cantó sud de l'església, les dues altres edificacions que ja hem examinat⁸² tapen part dels absis de l'església. Amb això, sols resta net d'afegides posteriors el cantó nord, degut a que el terreny fa una baixada de cop, cosa que impedeix d'edificar-hi. És la zona on, probablement, es troba el cementiri.⁸³ Aquest cantó és el que s'ofereix primer als ulls del visitant venint pel camí de Torà.

L'església en si està formada únicament per tres absis, separats per contraforts rectangulars ben marcats a l'exterior. La part dels tres absis que pot examinar-se deixa veure un exterior llis, sense gaires complicacions tècniques en l'acabat de l'obra.⁸⁴ A l'absis central hi ha tres finestres a la zona corresponent al presbiteri, i tres de més baixes a la zona de la cripta.⁸⁵

A l'absis lateral que mira al sud hi ha dues grans esquerdes que corren de dalt a baix del mur. Es veu també un canvi en el parament del mur dels absis a la zona superior, abans d'arribar a la teulada, corresponent als arreglaments posteriors dels segles XVIII-XIX. Amb tot, l'aspecte general extern, potser degut a la gruixudària dels murs, aparenta encara una gran solidesa.

A l'absis central s'observen dos pilars de pedra que pugen fins enlairar-se més o menys un metre a nivell de terra.⁸⁶ No pot tractar-se de contraforts ja que sobresurten molt poc del mur. Més aviat serien les parts inferiors de les arcades lombardes que, en projecte, s'haurien format a la part superior de l'absis. Si n'hi ha també als altres absis no pot ésser observat des de fora, ja que els murs són tapats per edificacions o malesa.

Per sobre els absis s'alça una part quadrada que correspon a la volta ogival interior. Pel tipus de maó i la forma de construcció, aquesta mena de cimbori sembla degut a les obres de restauració del segle XIX. Substituiria al primitiu cimbori del segle XII, potser octogonal sobre trompes, que hauria caigut.

Com a punt culminant, i degut a l'absència de cloquer, hi ha una espadanya,

---

tadas hasta el presente en las obras de restauración en la Iglesia de los Stos. Mártires la mitad son debidas a la magnificencia y loable desprendimiento de nuestro amado pastor el Excelentísimo e Ilustrísimo Dr. R. Ramon Riu y Cabanas del Ep. de Solsona.»

82. Vegeu p. 18.

83. Vegeu planta general.

84. Vegeu planta dels absis.

85. Encara que aquestes finestres de la cripta no es veuen bé per fora si no es separa la malesa i els herbots que les tapen, doncs es troben a un nivell inferior al de terra.

86. Vegeu planta dels absis.

certament posterior a la resta de la construcció. Podria datar-se del segle passat. Hi ha lloc per a dues campanes però sols n'hi resta una.⁸⁷

2.2.3 Descripció interna

L'interior de l'església de St. Celdoni i Ermenter de Cellers és molt particular, com ja deixava suposar-ho el seu exterior: el temple queda reduït a l'espai inclòs entre l'absis central, els dos laterals (que formen el creuer) i la façana; a més, hi ha, a la zona de l'absis central, un presbiteri elevat i una cripta rebaixada.

És per això que veurem l'església en dues parts, considerant: la seva part superior (creuer i presbiteri) i la part inferior o cripta.

2.2.3.1 La part superior de l'església

L'església de Cellers és petita (deu ocupar uns 130 m.² entre tot), tenint en compte l'estructura arquitectònica dels seus absis. Aquests suggereixen que l'edificació va ésser concebuda amb planta de creu llatina.⁸⁸ Molt probablement, problemes monetaris —o del caire que fossin— van anar reduint la idea primitiva i els constructors van fer la façana allí on hagués arrancat la nau.⁸⁹

La construcció interior⁹⁰ és llisa, de pedra ben tallada, sense cap ornamentació especial. La nau transversal o creuer ocupa uns 97 m.², formant-se a banda i banda de l'absis central mitjançant uns trams quadrats que inclouen una absidiola a cada cantó del creuer. Aquests trams quadrats, coberts amb volta de canó, es corresponen amb els contraforts exteriors dels que ja hem parlat.⁹¹ Els absis laterals que tanquen el creuer són semicirculars, sense cap comunicació amb l'exterior si exceptuem una petita finestra. Aquests absis laterals són coberts amb volta de quart d'esfera. Pot observar-se encara l'existència d'una banqueta baixa, seguint la forma semicircular dels absis. En cada un d'ells tro-

87. Resta a l'espaldana una campana de bronze, ben construïda, té gravades unes creus llatines adornades amb dibuixos, a més d'una inscripció tot al volt:

«1789 — C. CELDONI — I HERMENTER»

88. Vegeu planta de l'església. Aquesta planta es troba, amb algunes diferències, al Servei de Conservació de Monuments de Barcelona. Està reproduïda, en tamany molt petit, a la plant 28 del volum II d'Eduard JUNYENT, *Catalogne Romane*, així com a les pp. 115-116 de PUIG I CADAFALCH, *La Arquitectura Romànica a Catalunya*.

89. Aquest canvi en la construcció de l'església coincideix amb la fi de les arcades lombardes que havien començat a pujar per fora els absis. El pla inicial de construcció va ésser canviat.

90. Vegeu secció de l'església.

91. Vegeu p. 24.

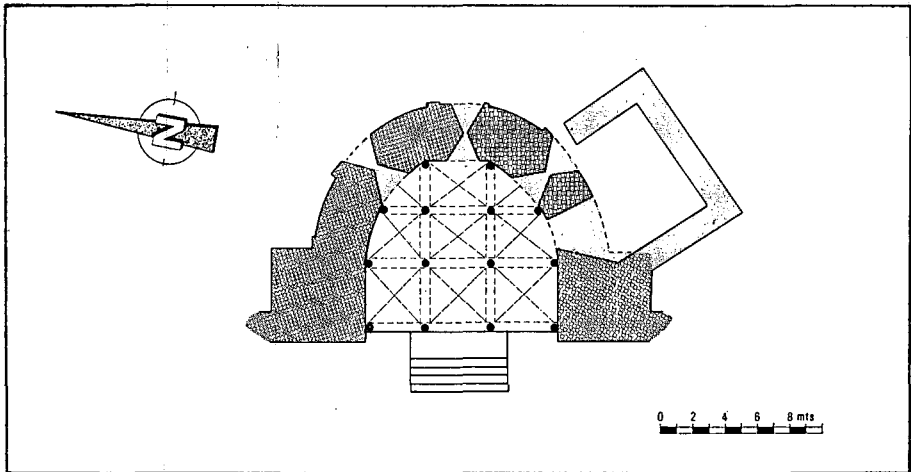

FIG. 4. Planta de la cripta de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers i de la sacristia annexa (I. Ollich, J. I. Padilla).

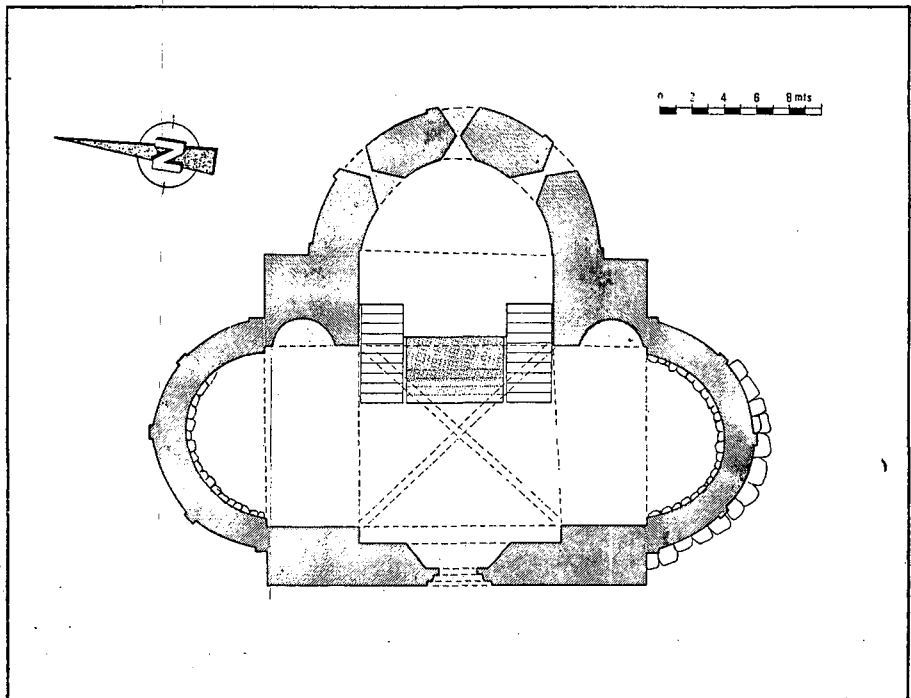

FIG. 5. Planta de l'església de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers (I. Ollich, J. I. Padilla).

bem un altar de forma barroca, amb la data inscrita del 1842. Són decorats amb flors de sis pètals incloses dins d'un doble cercle, motiu d'ornamentació de tradició molt antiga i de llarga perduració a través del temps. També hi ha la imatge d'una Verge, de talla policromada del segle XVIII. Vora la porta hi ha una pila d'aigua beneïda, tallada en pedra.⁹²

La cobertura del tros quadrat on es troben els tres absis s'ha solucionat amb una volta més alta, de tipus ogival, muntada sobre trompes. Aquesta cúpula no és la primitiva, ni tan sols la segona en construir-s'hi, doncs molt bé podria ésser que cap el segle XVII, coincidint amb les reformes del Concili de Trent, es refés la cúpula tardoromànica originària. S'hi construiria aleshores una cúpula sobre trompes, octogonal o exagonal, que, al segle passat o principis d'aquest, es va tornar a refer, rebosant-la per sobre.

La cúpula té un motiu central, avui desdibuixat i embrutit, on es troben les quatre grans arcades que parteixen d'uns escuts situats als quatre angles del creuer. Aquests escuts ornamentals, de factura clarament neoclàssica, mostren motius simbòlics dels màrtirs de l'església: dues corones entrecruades, palmes de martiri, etc.

El presbiteri queda enlairat uns 2 metres en relació al nivell del terra. 10 graons, recolzats a banda i banda dels murs laterals, hi faciliten l'accés, deixant un espai al mig ocupat per una escala descendent cap a la cripta. Una vegada a dalt del presbiteri l'espai hàbil és reduït, trobant-s'hi un altar on encara hi ha objectes de culte, entre ells un missal del 1900, de quan l'església acabava d'ésser restaurada. Al cantó esquerra del presbiteri hi ha el lloc per a guardar el calze: un orifici al mateix mur de l'absis, tancat per una portella de ferro, amb una inscripció a la pedra de sobre: «RAMON - O VA FER - 1781».

El tram quadrat és cobert igualment amb volta de canó i l'absis amb el mateix tipus de volta semicircular que les altres. Als murs de l'absis central s'hi obren tres finestres de doble vessant que donen llum a l'església.

2.2.3.2 *La cripta*

A la zona de l'absis central, l'espai de 2 metres lograt amb l'enlairament del presbiteri s'aprofita, previ rebaixament del sòl d'una mica més d'1 metre, per a construir-hi una cripta. Aquesta ocupa, aproximadament, el mateix espai que el presbiteri que té a sobre seu.⁹³ A la cripta s'hi arriba baixant per l'escala central,⁹⁴

92. Probablement posterior al temple.

93. Vegeu secció de l'església.

94. Els graons d'aquesta escala són irregulars i estan més mal conservats que els de les escales que condueixen al presbiteri, aquestes últimes refetes amb la renovació del XIX-XX.

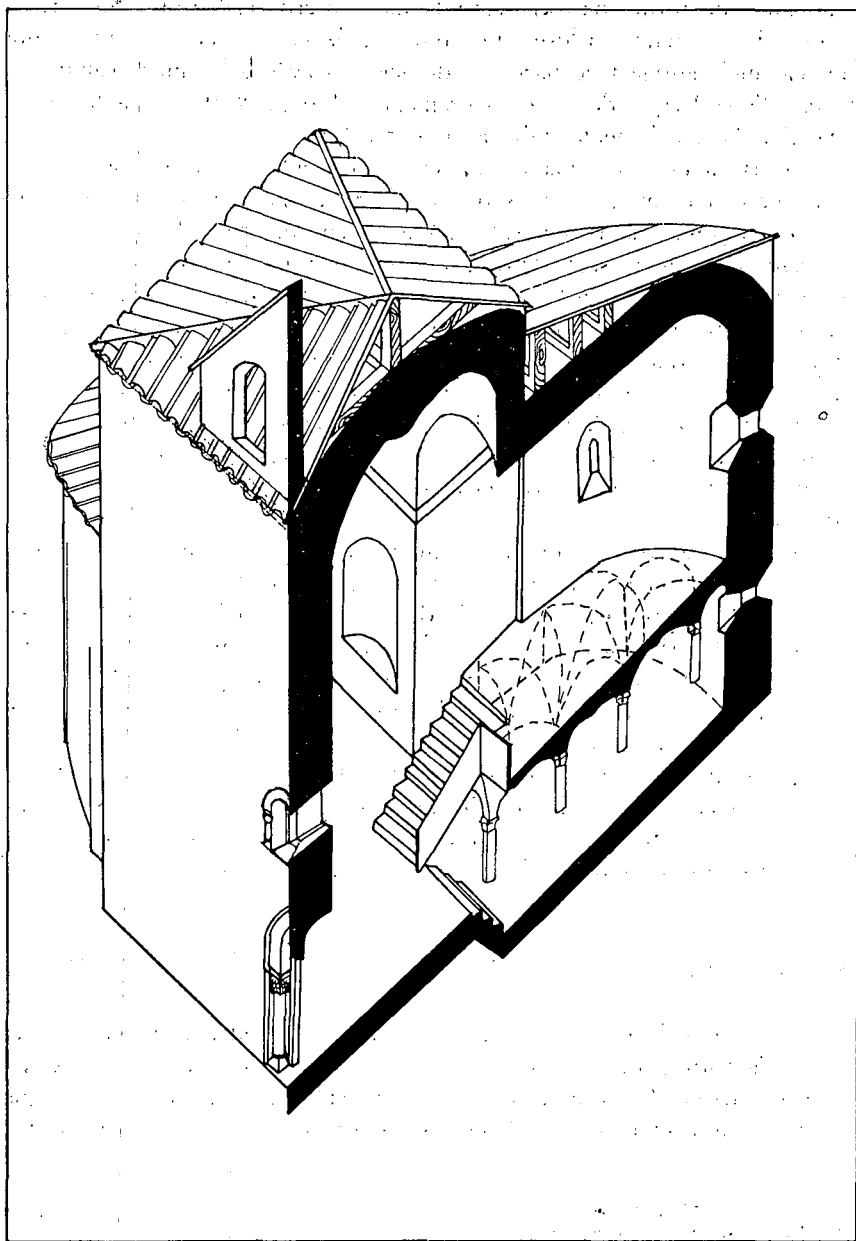

FIG. 6. Secció axonèmtrica de l'església del monestir (J. Mestre, I. Ollich).

situada entre les dues altres que pugen al presbiteri.⁹⁵ Una portalada romànica amb arquivoltes, sostingudes per dues columnes per banda amb els seus corresponents capitells —tot això producte de la renovació del segle XIX-XX— dóna accés a la cripta.⁹⁶

Les tres finestres de la cripta no estan situades paral·lelament a les del presbiteri, sinó una mica esgaiades. Això confirma una diferent època de construcció entre unes i altres. El nivell de terra, a fora, taparia aquestes finestres de la cripta. Així s'explica l'existència d'un mur exterior, a una distància de més o menys 1 metre de l'absis central que, seguint la forma circular d'aquest, s'aixeca fins a nivell de les finestres. El tipus de pedra i el seu treballat indiquen que es tracta d'una construcció contemporània a la del temple.⁹⁷

Al cantó dret de la cripta, abans de la finestra lateral, s'obre una porta que dóna a una petita habitació orientada cap el sud-est, que es deuria fer servir com a sagristia.⁹⁸ Ocupa una superfície d'uns 9,50 m.². La cambra no té accés directe a l'exterior, només hi ha una estreta obertura que aprofita el buit deixat per una de les finestres de la cripta.

L'espai interior de la cripta està dividit en sis parts⁹⁹ mitjançant quatre columnes cilíndriques més amples en la seva part central que en els extrems, amb un promig d'uns 0,65 m. de diàmetre i d'uns 1,40 m. d'altura. Per sobre les columnes arranquen arcades de mig punt que es creuen entre si formant les voltes de cobertura. Aquestes arcades van a parar a les mitges columnes i mitjos capitells laterals.¹⁰⁰

Les quatre columnes formen un dosell a la seva part central, sobre un espai delimitat per pedres planes i llargues per tres cantons, i per un altar de pedra treballada de 0,40 m. d'ample per l'altre.¹⁰¹ L'espai comprès entre aquestes pedres i l'altar, que correspon a la part central de la cripta, es troba actualment cobert amb unes fustes que deixen veure al seu través terra remoguda. L'aspecte en general fa pensar en una pila baptismal d'immersió.¹⁰² Una petita excavació permetria veure si ens trobem realment davant d'un baptisteri o d'un altar primitiu.

95. És el mateix sistema que s'utilitza a St. Vicenç de Cardona. Vegeu Eduard JUNYENT, *Catalogne Romane*, I, p. 71, lám. 19.

96. Vegeu planta de la cripta.

97. El buit que es logra amb aquest mur, resta avui cobert de vegetació.

98. Aquesta habitació es correspon, tal com hem dit abans, amb una edificació superior, visible per fora. Al plànol que hi ha al Servei de Conservació de Monuments de Barcelona, no consta aquest petit annex a la cripta.

99. L'estructuració de la cripta és molt semblant a la de St. Vicenç de Cardona. Vegeu al respecte: Eduard JUNYENT, *Catalogne Romane*, I, pp. 76 i 77, làms. 24 i 25.

100. Vegeu foto n.º 2.

101. Vegeu foto n.º 2.

102. Vegeu foto n.º 2, en front de l'altar, a terra.

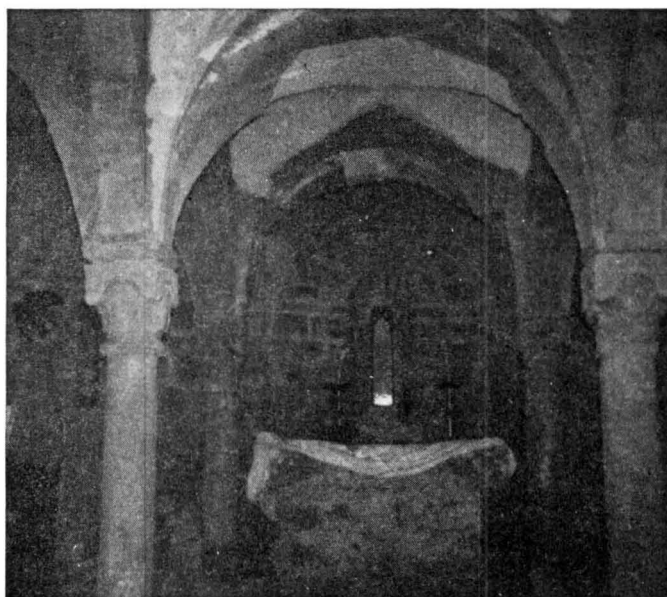

FIG. 7. Cripta de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers. Els murs i sostre conserven restes de decoració pictòrica.

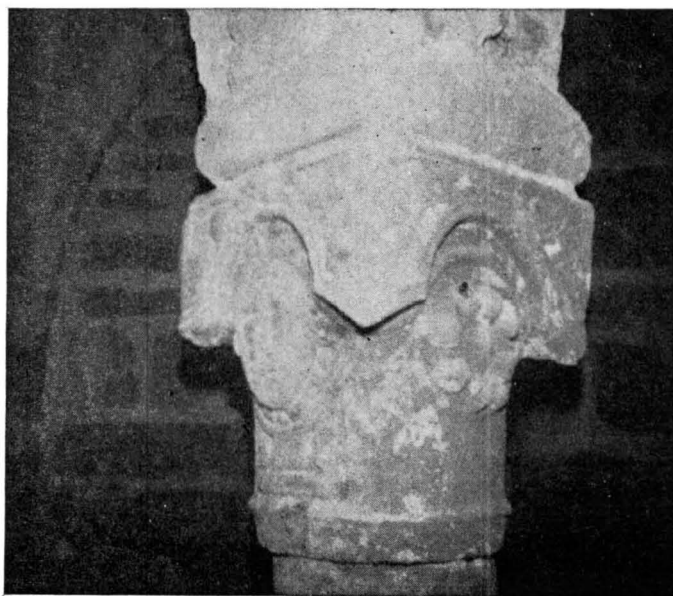

FIG. 8. Detall d'un capitell de la cripta. Entrant, és el segon a ma esquerra, al costat de l'altar.

FIG. 9. Detall d'un capitell de la cripta. Entrant, és el segon a ma dreta, al costat de l'altar.

FIG. 10. Detall d'un capitell de la cripta. Entrant, és el primer a ma dreta.

CAPITELLS

Les columnes són rematades amb capitells molt peculiars, alhora iguals i diferents entre sí. La forma és, a grans trets, igual: capitell arrodonit, amb la part superior quadrada formant una mitja circumferència a cada una de les quatre bandes.¹⁰³ També el tema decoratiu, sota el semicercle ve a ésser el mateix: grans flors rodones, en diferents variants,¹⁰⁴ rostres humans que omplen tot el tros de sota el capitell —cares rodones, de faccions grosses, inclús grotesques, o bé amb llargues barbes—. ¹⁰⁵ Un fet a remarcar és l'àbac, ben treballat i amb motlures.

Observant els capitells es constata a simple vista que en sa major part són falsificacions o, més bé, imitacions dels que potser hi havia abans. La part davantera, per exemple, dels dos capitells centrals que es troben entrant a la cripta a mà esquerra, és igual: el primer capitell és una imitació del segon, del que es troba vora l'altar. Aquest és, potser, l'únic capitell autèntic de tota la cripta:¹⁰⁶ la part superior quadrada està decorada amb unes línies incises que semblen fulles o temes vegetals molt estilitzats; la part inferior és arrodonida i presenta els següents temes decoratius per cada una de les quatre cares:

- al davant: una cara completament rodona, de faccions no molt marcades, sense cabells i amb els ulls mirant fixament. Una mena de collaret de pedres rodones rodeja el coll del personatge.¹⁰⁷
- al cantó dret: una flor formada per un cercle central i vuit cercles que rodejen el primer, formant els pètals.¹⁰⁸
- al darrera: un altra flor, encara que no tan clara com la primera, formada per cercles concèntrics.¹⁰⁹
- al cantó esquerra: una lleugera variant dels cercles concèntrics que es troben a la part del darrera.¹¹⁰

Per la seva factura es podria tractar d'un capitell de tradició del Baix Imperi.

103. Vegeu fotos n.º 3, 4 i 5.

104. Vegeu fotos n.º 3 i 5.

105. Vegeu foto n.º 4. Els rostres humans no solen ésser un motiu decoratiu molt utilitzat en aquestes èpoques i, menys, als capitells. Només a l'església de St. Miquel de Fluvià apareix alguna representació d'aquestes (PUIG I CADAVALCH, *L'escultura romànica a Catalunya*. «Monumenta Cataloniae», V, lám. 42 b. Alpha, Barcelona 1954). Una representació del rostre humà es veu en un capitell romànic conservat al claustre de Mur. La forma ve a ésser la mateixa que els de Cellers, però en una sola peça. Les cares omplen la part inferior del semicercle.

106. Vegeu foto n.º 3.

107. Vegeu foto n.º 3.

108. Vegeu foto n.º 3.

109. Vegeu foto n.º 5.

110. Vegeu foto n.º 5.

Els mitjos capitells adossats a les parets sembla que tots van ésser construïts amb la restauració del nou-cents, excepte un, que sembla en part autèntic i en part reafegit, al igual que el segon capitell de entrant a la cripta a mà dreta.¹¹¹ Segons la seva autenticitat, els capitells i mitjos capitells de la cripta es poden classificar així:

- 1 capitell autèntic
- 1 capitell mig autèntic, mig refet
- 1 mig-capitell, mig autèntic, mig refet
- 2 capitells falsificats o imitats
- 5 mitjos capitells falsificats o imitats

En relació amb aquests capitells s'ens planteja un problema, deixant a part la forma estranya en que han estat treballats i el que s'utilitzin motius decoratius tan poc corrents:

Si realment hi ha, tal com sembla, alguns capitells i mitjos capitells falsificats o, millor, fets a imitació d'uns altres de primitius, surgeixen vàries preguntes:

Com s'haurien substituït els capitells primitius pels altres, sense tocar la cripta? És que aquesta havia caigut? Potser el s. XIX es va reconstruir no sols les arquivoltes exteriors que donen entrada a la cripta, sinó gairebé la totalitat d'aquesta, inclouint-hi els capitells?

RASTRES DE PINTURES

El parament gros de la cripta i les empastifades de guix de les arcades denuncien l'obra que s'hi va fer amb l'última restauració. Totes les voltes de la cripta són cobertes amb una —o vàries— capes de guix. Tot i això, encara es poden observar, sobretot cap el tros de l'altar i de l'arcada dreta, rastres de pintura.

Es veuen diversos colors que surten del fons: blau, lilós, quelcom de vermell, tot en un fons groguenc. S'hauria d'examinar bé tot aquest tros per a comprovar l'existència de pintures romàniques al fresc en aquesta cripta. La possibilitat no sembla pas del tot inversemblant.

2.3 CONCLUSIONS

Arquitectònicament es pot dir que l'església de St. Celdoni i Ermenter de Cellers va tenir diferents fases i èpoques de construcció al llarg dels segles:

111. Vegeu foto n.º 2.

- s. XI: fase inicial. Projecte de l'església (3 absis, cripta i una nau que es prolongaria a partir de l'absis central. Decoració externa a base d'arcades lombardes) i començament de la construcció per la capçalera. Es fa la cripta i comencen a pujar per fora les lombardes.
- s. XII: fase d'estancament. El projecte era massa gros. Es renuncia a la decoració externa a base de lombardes i es limita el temple a l'espai format pels tres absis, tancant-lo amb la façana.
- s. XIII-XIV: S'acaba la part superior de l'església (el parament extern de dalt correspon a aquests segles). Part central coberta amb una primitiva volta octogonal sobre trompes?
- s. XV, XVI i XVII: successives renovacions en el parament i en la volta central, segons es necessités (Concili de Trent).
- s. XVIII: edificació de les dependències anexas a l'església. Renovació d'algunes coses en aquesta. Ferros de la porta.
- s. XIX i principis del XX: Renovació gairebé total de l'església, sobre tot a l'interior, degut al moviment arquitectònic català de l'època (Rogent i demés): façana del temple, volta central amb escuts simbòlics de l'època, portalada d'entrada a la cripta, capitells, etc.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

PASQUAL: M.S.C., IX, fol. 139

26.7.1038

Donació de l'església de St. Celdoni per part de Borrell i Adalaida.

In nomine Domini, ego, Borrellus seniore et coniux sue Adalaz et filios tuos Gerallus archidiaconus et Guifredus, nos in simil et per omnes successores nostros presentes vel futuri. Donatores sumus vobis Guillelmus monachus et fratri suo Galindus sacer et Seniofredus monachus et successores vestros unu post alium omni tempore in secula seculorum. Per hanc scriptura donamus et concedimus atque tradimus videlicet ipsam ecclesiam Sancti Martini que vocatur de Selers que est in Comitatum Urgello in locum quem vocant valle Tolle-tana prope ipso castro de Selers. Ita tamen damus et concedimus ipsam eccle-

siam Sancti Martini ad servicium Dei et Sancte Marie et cum omni populo vivis et Mortuis ut serviant ibi bene monachis et presbiteris ecclesie Sancti Celedonii qui ibi statuti sunt vel damus et concedimus ipsam ecclesiam Sancti ad servicium Dei et Sancte Marie et cum omni populo vivis et Mortuis ut serviant ibi bene monachis et presbiteris ecclesie Sancti Celedonii qui ibi statuti sunt vel fuerint per cuncta secula ad honorem Dei et ecclesie Sancti Martini cum hominibus et feminabus et illos danent /sic/ et redent monachis et clericis que ibi serviant locum Sancti Martini primicias et oblaciones et de functiones et omnibus redditibus et exitibus in pace sine omni servitute ullum ominem Sancti Celeoni /sic/ et presbiteris omnis tempore et qui bene fecerint indulgentiam et remissionem habeant remedium et perdonum tantum de illorum peccatis in missis et in vesperis et in matinis vivis etiam et montis /sic/ per secula cuncta. Et ibi serviant clericis Sancti Celeoni ecclesie Sancti Martini die dominico et feria II et feria VI pro vivis et mortuis et si plus possent servire faciant ibi propter amorem Dei et pro populum. Facta ista donacione VII kalendas augusti, anno VIII regnante Henrici Regi. Signum Borrellus; Signum Adalaz; Signum Gerallus archilevita; Signum Guiffredus; qui ista carta donacione seu mercedem fecimus scribere et firmavimus et firmare regavimus. Signum Arnall compagno, vichario de castro Aguda de Vallesia; Signum Bernardo Onifred; Signum Girardo Trisanno; Signum Mir Sancier de Castro Ivorra; Signum Raimundus Iopert; Signum Guiribert Miro, sacer qui ista carta scripsit die et anno quo supra.

Nota: En el marge esquerre hi ha escrit: «Si no es original lo parece».

2

PASQUAL: M.S.C., IX, fol. 118

2.8.1071

Donació de l'església de St. Celdoni de Cellers al monestir de St. Cerni de Tavèrnoles per Ramon Gerald.

In Dei nomine. Ego Raimundus prolis Geraldii quamvis indignus propter Deum et remedium anime mee necne genitoris seu genitricis et Guillelmi fratris ac omnibus propinquis dono per hanc kartam donacionis Domino Deo et cenobium Sancti Saturnini martiris, quod est situs prope Sedem alme Dei Genitricis Marie circha ripam Valerie fluminis, ecclesiam Dancte Celedonii martiris, que sita est intra terminum de castello nuncupato Selers, cum omnibus suis terminis et pertinentiis et omnibus alodiis et vineis pertinentibus ad eandem ecclesiam cum silvis et garricis, fontis, fontanulis, aquis aquarum, petris petrarum, vieductibus et reductibus, exiis et regressiis, pronum et planum atque motuosum,

quidquid dici aut nominari potest quod ad usum hominis pertinet, totum Domino Deo et prephato cenobio. Est autem predicta ecclesia in comitatu Urgello et alaudium quod in circuitu ecclesie est cum vineis et silvis, garricis, cultum vel incultum cum omni genere arborum pomiferum et sterilum, domibus quo-opertis et dischopertis, casalibus, curtis, ortalibus, sicut supra scriptum est et cogniti sunt termini ab incolis loci illius per quaddrina climata, a parte scilicet eoa et occidua necne australi et septentrionali, cum decimis et primiciis omnibus, et est una conamina alodii de eadem pertinentia iuxta prephatum castellum Selers cum sua decima et sua primicia et abet inde alia condamina alaudio intra terminum de Castro Folit et habet alia condamina infra terminum de Ardeval et una vinea qui est infra terminum de Navades similiter cum decimis et primiciis omnibus et in multis aliis locis quibuscumque invenire potueritis. Hec pre-nominata ecclesia Sancti Celedonii et cum suis terminis et aiacentiis totum ab integrum donamus Domino Deo et Sancto Saturnino in perpetuum habitura propter Deum et remedium anime mee vel parentum nostrorum, et sic de meo iure trado in dominium et potestatem Sancti Saturnini et eius abbatibus monachisque presentibus et futuris perpetualiter ad habendum et possidendum absque blandimento ullius hominis vel femine ab hora ac deinceps. Quod si ego donator aut ullus homo vel femina nobili ac vili persona de contra hanc cartam donationis surrexerit ad inrumpendum non hoc valeat facere quod presumpserit, sed iram Dei incurrat et cum Datham et Abiron eum vivum absorbeat et cum luda proditore porcionen accipiat et a consorcio christianis extraneus existat quo usque in quadruplum reddat, et insuper .XX. libras auri cogatur exolvere regie potestati. Actum est hoc IIII° nonas augusti. anno XI° regnante Philippo rege franchorum. Signum Raimundi proles Geraldi quo hoc fonum facio et firmo et testes firmare rogo. Signum Raimundi Gomballi, Signum Mironis, Signum Guillelmi Bernardi. Signum Bernardus Raimundi.

3 a

A.E.S. Papers de Cellers

3.3.1649

Fundació o consigna de Celdoni Joandó a favor del Monestir de Cellers.

Vui dia 3 de Març any 1649 en lo monestir de Sellés del Ilustre Capítol de Solsona; dich jo Saldoni Joandó, pages de Sellés, que tant per mi, com per mos hereus, esdevenidors, dono ple poder al capellà regesquia e o serà regent en la Parroquial de Sellés habitant en lo Monestir, dels cossos Sants màrtirs de Sellés, tant per ell com per los esdevenidors, ara, et per inperpetuament, pujan fer brossa en mon terme de casa per lo ort o regadíu, per fer formiguers a dit ort ó regadíu y llenya seca per la cuyna, no tallant abres per obert menos de

llicència dels hereus son y seràn, y pugan passar aygua de la font, per a regar dit hort, o regadíu, y servei del dit monestir, per lo meu herm com buyga per ont millor los convinga, ab tal que per dita licencia è donació, sian obligats dits capellà ó capellans lo es, ó seràn, m.en deuen de.celebrar aquella missa es diu matinal, en la parroquial de St. Martí de Sellés, lo dia dels cossos Sants ab absolta cantada al dos de ma casa, tant per ma ànima com per les demás ànimes de ma casa, y en cas que dit tros de herm e o buyga, qu.es dy de la font com passant per a la font dret al Barranch Majó del Bosch Gorumàu, qu.es al costat dels trossos del monestir; los hereus esdevenidors, el deyxen tres anys consecutius sens coltivarlo, lo capellà es trobarà present lo coltive sens embarch ningun de mos hereus, sino sia seu, ab obligació de dirmè quatre missas quiscum any per mí, ó per les ànimes de ma casa, y esto o dona tant per mí com per mos hereus esdevenidors al monestir; foren presents en dita donació, Ramon Mas de Sellés pages, Francisco Oliva de Sellés tots pagesos, y de mí que fet lo present, que baig firmat, die et anno ut supra..

Jo el Rector Bernat Torres, curat de la Parroquial de Sant Martí de Sellés y sufragania de Sant Serni del Ilustre Capítol de Solsona, et appono signum meum quo in literis Claudendis Vicarius de Sellés.

Es al peu de la lletra.

3 b

A.E.S. Papers de Cellers

s.a.

Concordat entre el Rector Vicari de Cellers i Saldoni Bosch.

... lo concordat entre lo Rector Vicari de Selles y Saldoni Bosch cerca la Pendencia de la litigant pessa es la seguent (reservant ne sempre lo consentiment del Ilustre Congres Canonical) sa parteix la pessa posant unas fitas a las puntas dels restells de mig jorn fins a la feixa mes baixa en la qual se deu tirar una corda que prengueria recte a la paret del canemar del monestir, y de las pilas que lo acte d'fu per couer lo regadíu, que no poguia lo Vicari de Selles pendrer mes que 50 pilas per cada any, dich sinquanta pilas cada any, lo demes queda al dictamen del acte de Saldoni Joandó et es lo concordat, y lo blat que està sembrat s'en portarà Saldoni Joandó son substitut Saldoni Bosch, y lo demás terra y vi per lo Vicari de Selles.

Ita est Miquel Ginebrosa Prevere Capell de Claret.

PASQUAL: M.S.C., IX, fols. 255-258

19.9.1524

Collació del Priorat de St. Celdoni.

Ioannes de Chiverri, in legibus licenciatus, Dei et Apostolica Sedi gratia Abbas seu perpetuus administrator abbatatus Sancti Saturnini de Tavernoles, ordinis Sancti Benedicti nullius diocesis sed in Urgellem diocesis siti et innedietate Sancta Romana Ecclesia subjecti, dilecto in Christo Antonio Pintor V.I.D. ac eciam canonico ecclesia Guisonensis salutem in Domino; persona tua merita quibus apud nos fidedigno comendaris testimonio exitant, et inducunt, ut tibi reddamur ad gratiam liberalis Prioratum igitur Sancti Celidoni et Hermenterii, diocesis Urgellem cum suis sufraganis vacantem dejare pariter et de facto per mortem naturalem fray Antoni Ginot eius ecclesia possessores ad collationem nostram pertinere: Tibi tamquam benemerito alique tamen Iurii alieni pro iudicio conferimus atque damus teque in eodem canonicè invertimus ac etiam instituimus, et de dicta ecclesia cum omnibus, et singulis eiusdem ecclesie iuribus et pertinentiis universis tibi providemus de eadem per nostri birreti in capite tuo impositionem te potente aliter investimus tuorem intuitu meritorem, comitentes tibi in eadem ecclesia et eius sufraganeis curam aminarum et regimen scribani proveo tamen quod in eadem resideas, et debita obsequia impendas et et dicto Domino R. Abati et successoribus suis si semper bonus obediens, et fidelis et constitutiones benedictinas, et regulam Sancti P. Benedicti, et mandata sua suorumque Priorum aut officialium et presidentium servando comodumque similiter dicti Prioratus procerandum et dampna penitus ebitanda secundum manualementiam per te nobis prestitam et promissam. Et nihil ex proprietatibus dicta ecclesia seu prioratus vendere seu alienare presumas et in virtute Sancta obedientia, et virtute iuramenti per te nobis prostiti corporalis committentes adque mandantes tenore pretentium universii et singulis monachis Prioribus, Rectoribus tam curatis quam non curatis per nostrum districtum constitutos ad quos presetes pervenerint qua tenante aut quem loco tu volueris in plenam, veram realem et corporalem possessionem inducant, et deffendant in directumque ac faciant tibi aut cui loco tuo volueris de omnibus et singulis eiusdem ecclesia fructibus redditibus iuribus et pertinentiis iniversii integre responderi; contradictores et rebelles, si quis in per censuram ecclesiam compeccendo. Unde ego Antonius Pintor supradictus recipians et acceptans a vobis dicto Domino Abbate collationem provisionem et investituram huius modi convenio, et promito vobis dicto Domino Abbati predicta omnia et singula attendere et complire et inviolabiter perpetuo observare pro ut fuerunt mihi in iuncta super quibus facio et presto vobis dicto Domino Abbati reverentiam et obe-

dientiam manuales, et pro indemnitatem dicta ecclesia et Prioratus servanda solitum iuramentum. In quorum testimonium nos Abbas prefactus presentes tibi fieri et sigillo dicti Reverendi Domini Abbatis iustissimus communiri. Datum in nostro monasterio Sancti Saturnini de Tabernolis, die decima nona mensi septembris anno a Nativitate Domini Millesimo quingentesimo vicesimo quarto. Ioannes de Chiberri Abbas profatus.

5

A.E.S. Capbreu de Cellers

15.2.1666

a

fol. 6 r. ...«Item altre tros lo Bosch de les llenyes dit La Pineda de tinguda de setze jornals... afronte a sol ixent ab ell mateix a ponent ab lo camí qui va del monestir a Castellfollit part y part ab Armenter Massana a mitjorn ab lo terme de Pinós y a tremuntana ab un tros del priorat de St. Saldoni».

b

fol. 7 r. «Item dix te y possoeix una casa enderrocada situada prop la badia de Sant Saldoni afronte a sol ixent ab la Iglesia o pati del monestir de Sant Saldoni a ponent ab la feixa del ameller que és del monestir de Sant Saldoni que abans ere de la sua eretat a mitjorn ab la hort de dit monestir que antes hera y a tremuntana ab dita feixa part y part ab lo tros de ell mateix denuntiant...»

c

fol. 15 r. «Item dix te y possoeix una casa enderrocada situada prop la badia o monestir de Sant Saldoni afronte a sol ixent ab la iglesia o pati del monestir de St. Saldoni a ponent ab la feixa del Ameller que e del monestir de Sant Saldoni que abans ere de sa heretat a mitjorn ab la era del dit monestir /ara ort/ y a tremuntana ab la feixa y part ab tros da ell mateix».

6
 A.E.S. Papers de Cellers (s. XVIII-XIX)

Rodalia del terme de Cellers.

Que lo terme del lloch de Cellés y Vall de Gromau tot unit termena a solixent y Mitg día ab los termes de Ardèvol y Pinós y que cerca lo Hostalet del Cap del oBsch de Gormau y ha una fita alta de pedra a.hon son las armas y demostran a.hon arriban las jurisdiccions de tres señors y seguint y observant la aygua vessant envers lo Bosch de Gormau y terme de Cellés y queda a la part de Mitg lo terme de Pinós, que son terras del Mas Massana y Mas Guillella del terme de Pinós y passa per part de Mitg día a las terras del Castell de An-festa seguint fins al terme de Castellfollit de Riubregós que son terras del Mas Matons que vuy opssoeix la Excelensia de Calaf, y part ab terras de Pau Torra-guitart de la Ballesteria de Castellfollit de Riubregós, a.ponent ab lo terme de Figuerola, que tambe es del domini de sa Excelensia, y a tremuntana ab lo terme de Claret que tambe es del domini de dita sa Excelensia, y part ab lo terme de Ardevol a.hont queda lo Oratori de la petjada del caval de Sant Cel-doni y Hermenter en lo terme de Celles, ahont y ha una partida de terra que possoeixen los amos y Duenyos del Mas Beringues y del Mas Pessarrodona de Ardèvol, que es del terme de Cellés y seguidament dita part de tremuntana per lo Cap de la Serra sempre amunt, fins que torne prop lo dit Hostal del Cap del Bosch de Gormau, fins a entrar la dita fita de pedra, que divideix los dits tres termes y diferents Señors.

7

A.PC. Llibre Nou de la obra de Sellés (S. XVIII)

Nota del tracte fet per Miquel Ginebrosa, Prevere i Vicari de Cellers i Ra-mon Oliva pagès del dit poble per l'entrega de les terres del monestir.

Nota dels tractes fets y firmats per mi Miquel Ginebrosa, Preve y Vicari de Selles y per Ramon Oliva de dit poble per la entrega de las terras del Mo-nestir fins any 1791.

Primo entrego jo dit Vicari a dit Oliva las terras al quart, ço es, que dels grans se culliràn en ditas terras com son blat segolós, xeixa, blat roig y ordi, accep-tuant la forratja, llegums, fruita y orsts, li donaré de quatre parts una, ab par-de que ha de llaurar bé y practica de bon pagés. Las ditas terras com es escul-

tiar, mantornar y sembrar y altraure el fems li posaré un home a carregar los animals y al batrer un home y un animal ab mon gasto, ell ha de portar las pilas que necesiti an portarse ab animal tot ab son gasto y jo faré la feina de poda y lo segar ab mon gasto y li bestruaré la seva quarta part de la llavor a cobrar a la terra, ell ab la companyia del meu home ha de agarberar las garbas y fer lo paller, ab batrer ab est pacte y no de altre manera entrego las ditas terras del conreu a dit Ramon Oliva, firmant lo present y ell accepta dit pacte y per no saber escriurer dóna ple poder y facultat de firmar per a ell.

8

A.P.C. Llibre Nou de la obra de Sellés.

1789

Nota de les despeses fetes en les obres de la rectoria.

Jo, Miquel Ginebrosa, Prevere Vicari de Sellers comensi las obras d'aquest Monastir al mes de mars del any 1787, i trobarem als fonaments dels archs una caixa de pedra ab osos ja molt antich pues se encontraren 6 palms dins terra i tornarem ensorrarse en dits fonaments.

Las obras de la casa nova, me costan lo següent vui dia 26 maig 1789

Primo 206 quarteras de guix	46 ll. 40 s.
Las mans del mestre 116 jornals a 10 q. d vol	38 »
Los manobres costan	38 » 7 »
Las fustas comprar, portar, y obrar costa	33 » 15 »
La cals	6 » 8 »
Lo arrencar y portar pedra me costa	45 » 14 »
Suma vuy dit dia	228 » 10 »

Lo blat est avui 89 va a preu de 8 y 9 ll. la quartera y jo ne he de comprar per la mala cullita antes e diu que vells diuhen no havenla vista de temps memorable.

Item de fer lo corral, lo galliner y las bigas de la sala	33 ll. 13 s.
» de replanar la cuina y fer los fogons	3 »
» fer parets	15 » 7 »
» de compondre la paret del estable i fer la menjadora	7 » 10 »
Suma junt	278 ll. 11 s.

A.P.C.

1892 (?)

Consuetudine de la parroquia de Sant Martí de Selles y anex de Sant Cerni.

.....

4.º Misas parroquiales:

5.º Las que se dicen rezadas en la Iglesia de los Santos Mártires Hemeterio y Celedonio son a 6 reales una. Cantada a 8 reales una. Las de S. Antonio Abad de S. Serni i se celebran allí son a 6 reales. Si se celebran en la Iglesia del Monasterio son a 5 reales una ...

6.º Extracción de la reliquias:

Nota: Respétese el derecho que tiene el párroco de Ardévol de llevar en procesión la caja grande en donde hay las reliquias de los Santos Mártires de Selles el derecho que le compete de poder llevar la reliquia pequeña de dichos Santos Mártires.

Tres veces al año se sacan en procesión las reliquias de los Santos Mártires Hemeterio y Celedonio. La primera el día 3 de marzo, fiesta de los Santos. En este día dice la Misa en la Iglesia del Santuario rezada a 6 reales. En este día el Párroco y su sirvienta comen en la capilla. No han de dar comida a nadie ni la sirvienta ha de hacer nada. La segunda vez es el domingo de Pasión. En este día el Párroco de la comida a los sacerdotes y al predicador y del fondo de los Santos pagan al Párroco 6 reales por cada sacerdote y no da comida el Párroco más que a los Sacerdotes. La tercera, el día 23 abril, día de S. Jorge. En este día viene el Párroco de Sellers en procesión desde la Iglesia parroquial a la Iglesia del Monasterio. Cuando esté allí sale a recibir la procesión de Ardévol. Estando todos reunidos salen las dos procesiones y se marchan los de Ardévol y el Párroco de Selles vuelve la procesión a la Iglesia parroquial. El Párroco de Selles dice la Misa y la canta el de Ardévol y dicho Párroco de Selles no da comida a nadie ni al Párroco de Ardévol sino más que bebida.

.....

Quadre comparatiu entre les dues donacions del monastir (1038 i 1071) (N.º 1)

Producció cerealítica i vitícola de les terres del monestir (N.º 2)

Producció cerealítica i vitícola de Cellers, St. Serni i terres del monestir

PRODUCCIÓ CEREALÍTICA I VITÍCOLA DE LES TERRES DEL MONESTIR (N.º 2)

ANY	blat	blat roig	blat gros	furment	furm. meit.	espelta	sègol	xeixa	ordi	ordi i esp.	herp	vi	LLOC
1788							9-	6-	6-				
1789		1-6-		5-10-			14-3-2						
1790		-8-					9-7-						* Vinya del Gil
							2-6-8*	4-7-					
1791							11-9-						
1792	7-7-		1-10-						3-9-				
1793			1-				1-		3,5-				
1819	1-8*	-1,5-					4-6-		1-1,5-		1-5-		* Vinya de la SibiHa
1820			-4-		4-3-	2-6-*	-7-		-5-				* buigots i vinyeta
							-7-+						+ Vinya de la Solana
1825	-8-						-1-*		-4-				* Vinya de la Solana

PRODUCCIÓ CEREALÍTICA I VITÍCOLA DE CELLERS, ST. SERNI I TERRES DEL MONESTIR

1829-													
1830	11-					3-			3-			3-	
1831	19-											6,5-	
1832	21-											6-	
	-5.*											1-3-	* Vinya de la Solana
1833	24-											6-3-	
	-3.*											14-	* Vinya de la Solana
1834	14-								-3-			5-3-	
	-4,5.*											-20-	* Vinya de la Solana
1835	12-6-											3-6-	
	-1,5.*											-3-	* Vinya de la Solana
1836	13-											2-	
	-3*								11-1-			-12-	* Vinya de la Solana

Els guions entre les xifres separen les quantitats segons les mesures siguin en quarteres, quartans i picotins (així, 1-6-, serien 1 quartera, 6 quartans i cap picotí). Quan es tracta de vi, les quantitats vénen donades en cargues i mesures.